

VOIMAUTTAVAN VALOKUVAN KUPLASSA

Ryhmämuotoinen toiminta ilman huoltajaa Suomeen tulleille alaikäisille

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä

Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

syksy 2022

Natalie Paulanto

Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä, (Ylempi AMK) Tiivistelmä
Tekijä Natalie Paulanto Vuosi 2022
Työn nimi Voimauttavan valokuvan kuplassa, ryhmämuotoinen toiminta ilman huoltajaa
Suomeen tulleille alaikäisille
Ohjaaja Pirjo Seddiki

Voimauttavan valokuvan kuplassa on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tilaajana toimi Espoon kaupunki. Voimauttava valokuva on Miina Savolaisen kehittänyt sosiaalipedagoginen menetelmä, jota voidaan hyödyntää monipuolisesti erilaisissa sosiaalialan asiakastöissä. Toteutin voimauttavan valokuvan ryhmän ilman huoltajaa Suomeen tulleille alaikäisille. Ryhmä tarjosi osallistujalle mahdollisuuden pohtia omaa identiteettiä erilaisen katsomisen ja toisenlaisen nähdäksi tulemisen kautta. Toisenlaisen katsomisen tavan välineenä olivat valokuvat sekä toiset ryhmään osallistujat. Valokuvat eivät ole tässä tutkimuksessa keskiössä, vaan dialogisuus ja nähdäksi tuleminen.

Kahdeksan kerran ryhmä toteutettiin helmikuusta toukokuuhun 2022. Ennen virallista ryhmän aloitusta, kävin kutsumassa osallistujat henkilökohtaisesti menemällä perheryhmäkotiin tekemäni kuvaesityksen kanssa. Ryhmätoimintaan osallistui yhteensä viisi osallistujaa. Ryhmäkokoonpano vaihteli kertojen välissä. Ryhmään oli sisällytetty kaksi samanlaista jaksoa, jolloin osallistujilla oli mahdollisuus osallistua joko toiseen tai molempiin jaksoihin. Käytin tulkkeja niillä ryhmäkerroilla, kun se oli ymmärrettävyyden kannalta oleellista.

Tutkimuskysymykset käsittelivät osallistujan omaa henkilökohtaista identiteettityöskentelyä, nähdäksi tulemistä ryhmässä ja palvelumallia. Opinnäytetyö toteutettiin osallistavan toimintatutkimuksen ja etnografisen tutkimuksen keinoin. Aineistonkeruumenetelmänä toimivat avoin haastattelu, havainnointi ja luotain (tutkimuspäiväkirja). Aineistot täydensivät sekä toisiaan että tutkimusmenetelmiä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti temaattisen analyysin avulla.

Voimauttavan valokuvan ryhmä mahdollisti näkymättömän tilan arjen keskelle. Tätä tilaa käytän termillä voimauttavan valokuvan kupla. Voimauttavan valokuvan kuplassa harjoiteltiin muun muassa lempeää katsomisen tapaa itseään ja muita kohtaan. Tämän lempeän katseen harjoittelu ei ollut helppoa, mutta osallistujat kehittyivät siinä ryhmän aikana. Tutkimustuloksissa paljastui, että jatkossakin olisi tarvetta omalle identiteettityöskentelylle ja lempeämmälle katseelle itseään kohtaan. Ryhmä työskenteli voimauttavan valokuvan keinoin, jossa jokainen tullut ryhmässä näkyväksi omista lähtökohdistansa käsin. Ryhmä oli kokeileva ja kokeilu sai aikaan palvelumallin, jota on mahdollista käyttää ja jatkokehittää seuraavien ryhmien suunnittelussa.

Avainsanat Voimauttava valokuva, ilman huoltajaa Suomeen tullut alaikäinen, dialogi, identiteettityöskentely, ryhmätoiminta
Sivut 69 sivua ja liitteitä 2 sivua

Promoting Wellbeing Through Culture and Art (Master's degree) Abstract
Author Natalie Paulanto Year 2022
Subject In the bubble of Empowering photography, the group activity of
unaccompanied minors
Supervisors Pirjo Seddiki

The bubble of the Empowering photography contains a functional thesis commissioned by the city of Espoo. The Empowering photography is social pedagogical method developed by Miina Savolainen, which can be utilized in variety of ways in the social sector. I created an empowering photography group of unaccompanied minors. In the group participant was given the opportunity to reflect on their own identity through a different way of looking and being seen. The way was supported via the photos and other participants in the group. Photographs are not the focus of this study, but dialogicity and being seen.

Eight times the group was implemented from February to May 2022. Before the official start of the group, I invited the participants personally, I went physically meet participants in a family group home with my presentation. A total of five participants took part in the group activity. The group composition varied between sessions. Two similar episodes were included in the group, so the participants had the opportunity to participate in either one or both episodes. I used interpreters in those group sessions when it was essential for intelligibility.

The research questions dealt with the participant's own personal identity work, being seen in the group and the service model. The thesis was carried out using participatory action research and ethnographic research. Open interview, observation, and probe (research diary) served as data collection methods. The materials complemented each other and the research methods. The material was analyzed using material-oriented thematic analysis.

A group of empowering photography enabled an invisible space in the middle of everyday life. I call this space the bubble of an empowering photography. In the bubble of an empowering photography, one practices, among other things, was a gentle way of looking at oneself and others. Practicing this gentle look was not easy, but the participants developed it during the group. The research results revealed that there will continue to be a need for self-identity work and a gentler look at oneself. Working with the empowering photography method, it was possible to make everyone in the group visible from their own starting points. The group was experimental, and the experiment resulted in a service model that can be used and further developed in the planning of the following groups.

Keywords Empowering photography, unaccompanied minor, dialog, identity, group activity
Pages 69 pages and appendices 2 pages

Sisälllys

1	Johdanto	1
1.1	Keskeiset tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	2
1.2	Tutkimusympäristö ja osallistujat	3
1.3	Tutkimuksessa käytettävistä käsitteistä	3
2	Yksin tulleiden alaikäisten yksilöllinen matka	4
2.1	Yleistä maahanmuutosta	5
2.2	Yksintulleen alaikäisen turvapaikkaprosessi	6
2.3	Kotoutuminen	7
2.4	Oman näköisen elämän muodostaminen	8
2.5	Sosiaalipalvelun arvioiva katse.....	10
3	Voimauttava valokuva	11
3.1	Valokuvaterapia terapeuttisessa valokuvauksessa.....	11
3.2	Voimaantuminen ja valokuva	12
3.3	Avoin dialogi.....	14
3.4	Toiseus.....	15
3.5	Katse.....	17
3.6	Näkeminen ja katsominen	18
3.7	Minuus ja identiteetti.....	19
3.8	Minuuden vuorovaikutus	21
4	Toiminnallinen opinnäytetyö	22
4.1	Toimintatutkimus	22
4.2	Osallistava toimintatutkimus ja sorrettujen pedagogiikka	23
4.3	Yhteistoiminnallinen tutkimus	25
4.4	Etnografia	26
4.5	Tutkijan eettisyys	27
4.6	Aineistonkeruumenetelmä – avoin haastattelu	28
4.7	Dialogi haastattelumenetelmänä.....	29
4.8	Aineistonkeruumenetelmä – osallistava havainnointi	30
4.9	Aineistonkeruumenetelmä – luotain / tutkimuspäiväkirja.....	32
5	Voimauttava valokuva ryhmän suunnittelu	33

5.1	Kulttuurisensitiivinen työote.....	34
5.2	Vuorovaikutustatoinen ohjaaja.....	35
5.3	Yksilötapaamisista ryhmämuotoiseen toimintaan	36
5.4	Turvallinen ryhmä	37
5.5	Yhteistyö.....	38
5.6	Ryhmän aikataulutus.....	39
6	Voimauttava valokuva ryhmän toteutus.....	41
6.1	Lempää ja tunnusteleva ensi kohtaaminen	41
6.2	Tarina omakuvan kautta	43
6.3	Taianomainen valokuvausretki	45
6.4	Ihastelua kuvien äärellä	47
6.5	Valokuva-albumityöskentely.....	48
6.6	Toisinto.....	49
6.7	Juhlat	50
7	Voimauttava valokuva ryhmän analyysimenetelmät.....	51
7.1	Aineistolähtöinen analyysi	51
7.2	Aineistolähtöinen temaattinen analyysi	52
7.3	Blueprint palvelumalli	53
7.4	Aineistonkeruuprosessi.....	55
8	Voimauttava valokuva ryhmän tulokset	56
8.1	Osallistujan sisäinen katse	57
8.2	Voimauttavan valokuvan kupla.....	58
8.3	Dialogisuus	59
8.4	Jokainen näkyväksi.....	61
8.5	Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli.....	63
9	Loppupäätelmät	64
9.1	Haasteet ja kehittämissuhteet.....	64
9.2	Pohdintaa	66
	Lähteet.....	67

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1. Ohjeet tutkimuspäiväkirjaan täyttämiseen	33
Kuva 2 Voimauttava valokuva ryhmän aikataulu	40
Kuva 3 Esimerkki kuvakortin tyylisestä diasta	42
Kuva 4 Voimauttava valokuva ryhmän toimintaohjeet osallistujille	44
Kuva 5 Toimintaohjeet valokuvausretkelle	45
Kuva 6 Nähdyn tulemisen ulottuvuudet	61
Taulukko 1 Esimerkki blueprint mallista	54
Taulukko 2 Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli	63

Liitteet

Liite 1	Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli
Liite 2	Osallistujan diplomi

1 Johdanto

Olen työskennellyt ilman huoltajaa Suomeen tulleiden alaikäisten parissa yli kuusi vuotta eri kotoutumisen vaiheissa. Näiden kuluneiden vuosien aikana, olen asiakastyössä kohdannut tilanteita, joissa nuoret kipuilevat oman identiteettinsä kanssa. Tällaisiin tilanteisiin ei ole suoraa ohjetta, miten työntekijän tulisi toimia. Työntekijä tekee parhaansa oman ammatillisen osaamisen ja persoonansa kautta, lievittääkseen kipuilua ja tukeakseen nuoren identiteetin rakentumista. Tällaisiin kohtaamisiin kaipasin enemmän osaamista, mikä tukisi ammatillisuuttani ja Miina Savolaisen kehittämä Voimauttavan valokuvan menetelmä oli vastaus siihen. Suoritin voimauttavan valokuvan ammatilliset perusteet vuonna 2020 ja jatkoin siitä erikoistumisopintoihin, joista minun on tarkoitus valmistua syksyllä 2023.

Arjessa tämä menetelmä tuntui toimivan omaohjaajatyöskentelyn tukena, mutta haaveilin siitä, että pystyisin tekemään jotain laajempaa työskentelyä kyseisen asiakasryhmän ja menetelmän kanssa. Työskentelin usean vuoden espoolaisessa perheryhmäkodissa, johon lopulta toteutin toiminnallisen opinnäytetyöni. Ryhmämuotoinen toiminta vaatii paljon suunnittelua ja valmistelua, johon ei tavallisesti ole aikaa työajan puitteissa. Ryhmän aikana olin opintovapaalla, joten minulla oli mahdollisuus keksittyä pelkästään sen suunnitteluun, valmisteluun ja toteutukseen.

Olen pohtinut sosiaalialalla tapahtuvasta arviointikulttuurin vaikutuksista asiakkaaseen. Sosiaalihuoltolain velvoittavat hoito- ja kasvatussuunnitelmat sekä asiakassuunnitelmat keskittyvät useasti eteenpäin menemiseen ja uusiin tavoitteisiin. Missä vaiheessa asiakas saa kokea olevansa hyvä juuri sellaisena kuin on? Tuleeko tämä esiin riittävän useasti arjessa ja asiakassuunnitelmia laatiessa? Voitaisiinko sosiaalialalla lähestyä tai nähdä asioita toisin, ennemminkin lempeän ja hyvän kautta, eikä arvioivalla katseella?

Opinnäytetyön rakenne noudattaa toiminnallisen opinnäytetyön kaavaa. Rakenteen pyrkimyksenä on johdonmukaisuus, joka sujuvoittaa luettavuutta. Johdantoluvussa käsitellään tutkimuskysymykset ja selvennetään kokonaiskuvaa tutkimusympäristöstä ja opinnäytetyön käsitteistä. Luvut kaksi ja kolme käsittelevät aiheen teoriapohjaa. Neljäs luku kuvaa opinnäytetyön tutkimuksessa käytettäviä menetelmiä. Luvut viisi ja kuusi käsittelevät

toiminnallista osuutta, kun taas luku seitsemän opinnäytetyön analyysimenetelmiä. Luvut kahdeksan ja yhdeksän keskittyvät tutkimustuloksien analysointiin ja loppupäätelmiin. (Vilkkä & Airaksinen, 2003, ss. 96–97)

1.1 Keskeiset tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Alusta lähtien oli selvää, ettei voimauttavan valokuvan ryhmätoiminnassa ole tavoitteita, jotka ohjaavat ryhmää tiettyyn suuntaan. Ryhmässä ei ollut tarkoitus parantaa ketään, vaan tarjottiin mahdollisuus toisten aitoon kohtaamiseen, syventymiseen tai varovaiseen tunnusteluun oman henkilökohtaisen identiteetti-prosessin äärellä. Jokaisella osallistujalla oli sisäinen motivaatio ja voimavarat, jotka määrittivät pitkälle sen, mitä hän halusi työstää itsensä kanssa ryhmässä. Vaihtoehtoisesti osallistuja pystyi vain nauttimaan ryhmän mukana ilman paineita ja soljua virran mukana.

Tutkimuskysymykset olivat haasteellisia, sillä etnografisen tutkimuksen kentällä tehtävä havainnointi antaa viitteitä siitä, mitkä kysymykset nousevat esille ja miten niitä tulisi analysoida. Päädyin seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia vaikutuksia voimauttavan valokuvan ryhmällä on osallistujan henkilökohtaiseen identiteettityöskentelyyn?
2. Miten voimauttava valokuva ryhmän jokainen osallistuja saadaan näkyväksi heidän omista lähtökohdistansa käsin?
3. Millainen olisi toimiva ja visuaalinen voimauttavan valokuvan ryhmän palveluprosessimalli?

Mainitsin jo aiemmin, että tutkimus tehtiin espoolaisessa perheryhmäkodissa, jossa asuu ilman huoltajaa Suomeen tulleita alaikäisiä. Tämä asiakasryhmä on hyvin marginaalinen. Riskinä on, jos lähdän luettelemaan ryhmään osallistuneiden sukupuolta, ikää, etnistä taustaa tai miten he ovat Suomeen tulleet, voitaisiin heidät helposti tunnistaa tästä tutkimuksesta. Lisäksi edellä mainitut tiedot eivät tue tutkimuskysymyksiä, joten tiedot olisivat olleet tässä tutkimuksessa epäoleellisia. Näistä syistä en kerro heidän taustoistaan, vaan käytän heistä nimikkeillä ”Osallistuja1”, ”Osallistuja2” ja niin edelleen.

1.2 Tutkimusympäristö ja osallistajat

Lopulliseen ryhmään osallistui viisi nuorta. Osallistajat tunsivat toisensa entuudestaan, sillä kaikki osallistajat asuivat samassa perheryhmäkodissa. Ryhmä toteutettiin perheryhmäkodin tiloissa. Pääsääntöisesti ryhmätapaamiset järjestettiin yksikön toimistossa, jonne osallistujien oli helppo tulla. Tila oli suljettu, jolloin ryhmään osallistuneilla oli oma rauha.

Kahdeksan kerran ryhmätoimintaan osallistui jokaisella kerralla kolmesta neljään osallistujaa. Ainoastaan ensimmäiselle kerralle osallistui viisi, joista kaksi jäi sen kerran jälkeen osallistumatta muille kerroille. Alkuun kolme heistä sitoutui tiiviisti ensimmäiseen jaksoon, toisinnon alkaessa kaksi alkuperäisestä kokoonpanosta jättäytyi taka-alalle, mutta heidän tilalleen tuli kaksi uutta innokasta osallistujaa.

Osallistuneiden lisäksi osallistui ajoittain kyseisen yksikön työntekijä, joka toimi sekä osallistujan ja havainnoijan roolissa. Kyseistä työntekijää haastattelin aineiston täydentämiseksi. Näiden lisäksi joillekin tapaamiskerroille nähtiin tarvetta tulkeille, jotta ryhmään osallistuneiden oli helpompi ymmärtää ja sanoittaa tuntemuksiaan omalla äidinkielellä.

Olin työskennellyt kyseisessä yksikössä useamman vuoden, joten tunsin osallistajat entuudestaan. Olin tutkijana tietoinen mahdollisista haasteista ja pohdin asiaa paljon tutkijan eettisestä näkökulmasta. Toimiminen osallistujien kanssa ei ollut ongelmatonta, mutta tietoisuus mahdollisista haasteista, helpotti omaa lähestymistä ja olemista ryhmässä. Ryhmän alkaessa olin opintovapaalla, joten minulla oli mahdollisuus suunnitella ja työstää ryhmätoimintaa ja tulin fyysisesti paikalle yksikköön vain ryhmäkertojen ajaksi.

1.3 Tutkimuksessa käytettävistä käsitteistä

Luettavuuden heloittamiseksi haluan avata muutamia käsitteitä. Ilman huoltajaa Suomeen tullut alaikäinen (unaccompanied minors) on liian pitkä termi jatkuvaan käyttöön. Tästä edespäin tutkimuksessa käytän termiä yksin maahan tullut alaikäinen tai vielä lyhyempää termiä, yksin tullut alaikäinen. Tämä kyseistä termiä käytetään silloin, kun maahan saapuu

alaikäinen ilman huoltajaa. Tällainen alaikäinen voi olla esimerkiksi turvapaikanhakija, tilapäisen suojelun hakija tai kiintiöpakolainen.

Ryhmään osallistuneet yksin tulleet alaikäiset asuvat perheryhmäkodissa. Tämä tarkoittaa, sitä, että heillä on oleskelulupa Suomessa. Tästä enemmän luvussa 2. Vierastan sanaa asiakas, joten käytän heidän kohdallaan yksin tullut alaikäinen tai nuori. Jos käytän sanaa nuori, tarkoitan juuri kyseisessä yksikössä olevia asiakkaita yleisellä tasolla. Ryhmään osallistuneista nuorista käytän termiä riippuen kontekstista joko osallistuja tai nuori.

Joissain kappaleissa käytän sanaa haastattelija ja havainnoija. Näillä termeillä tarkoitan tutkijaa, joka havainnoi tai tutkijaa, joka haastattelee. Yleisesti pyrin käyttämään itsestäni termiä tutkija tai ohjaaja, riippuen milloin haluan korostaa kyseistä roolia.

Maailman nykytilanteen vuosi tuon esille tilapäisen suojelun käsitteen. Tutkimuksessa käsittelen vain Espoosta kuntapaikan saaneita yksin tulleita alaikäisiä. Tilapäisen suojelun oleskelulupaprosessi on erilainen kuin turvapaikan saaneen tai kiintiöpakolaisen. Tilapäinen suojelu on tarkoittaa sitä, että hakija saa Suomeen väliaikaisen oleskeluluvan, jolloin suojelua saanut henkilö saa työluvan, mutta ei siirry automaattisesti kuntaan, jolloin hän ei ole oikeutettu kunnan palveluihin. Tilapäisen suojelun saaneet ilman huoltajaa Suomeen tulleet alaikäiset ovat edelleen vastaanottopalveluiden piirissä, josta heille tarjotaan sosiaali- ja terveyspalvelut. (Migri, n.d.-d)

2 Yksin tulleiden alaikäisten yksilöllinen matka

Jokaisen yksin maahan tulleen alaikäisen matka on yksilöllinen. Alaikäisen motiivina hakea turvapaikkaa on voinut olla, esimerkiksi kotimaan yleinen turvallisuustilanne, kuuluminen etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön, jossa on vainon vaara, perheenjäsenten poliittinen aktivisuus tai kunniaväkivallan uhka. (Euroopan muuttoliikevirasto, 2009, s.6) Monille alaikäiselle päätös lähdöstä ei ole heidän omansa, vaan muut perheenjäsenet ovat tehneet sen päätöksen heidän puolestaan.

Jokainen alaikäinen käsittelee ja tunnistaa omia kokemuksiaan yksilöllisesti. Joutuminen eroon omasta perheestä ja kulttuurista voi aiheuttaa uusia kysymyksiä identiteetistä. Uuden kotimaan lisäksi, nuori voi olla murrosiän kynnyksellä tai murrosiässä, joten sitäkin kautta saattaa syntyä identiteettiin liittyviä kysymyksiä. Näiden kysymysten sulatteluun ja käsittelemiseen nuori voi tarvita aikaa, nähdäkseen itsensä uudessa kotimaassa omana itsenään. Nuoret etsivät jatkuvasti tasapainoa oman kulttuurinsa ja suomalaisuuden välillä. Kulttuuriset eroavaisuudet voivat olla hyvinkin suuria ja ristiriidassa keskenään. Tuemme ko tarpeeksi nuoren omaa kieltä ja kulttuuria, annamme mahdollisuuden oman näköisen elämän rakentamiseen?

Tässä kappaleessa en tarkoita ainoastaan heitä, jotka ovat tulleet Suomeen turvapaikkaprosessin kautta. Perheryhmäkodissa asuvat nuoret eivät ole tulleet samoista lähtökohdista. Jokaisen nuoren matka on yksilöllinen ja eroaa muiden matkoista. Heitä yhdistävä tekijä on, että he ovat Espoosta kuntapaikan saaneita yksin maahan tulleita alaikäisiä ja he asuvat kyseisessä perheryhmäkodissa. Tässä tutkimuksessa keskityn siis oleskeluluvan saaneisiin ilman huoltajaa maahan tulleisiin alaikäisiin, mutta ennen sitä on hyvä käsittää yleiskuvaa kansainvälisestä suojelusta ja käydä muutamia käsitteitä ennen kuin siirrymme yksin tulleisiin alaikäisiin.

2.1 Yleistä maahanmuutosta

Suomi on muuttunut aikojen saatossa maastamuuton maasta, vastaanottavaksi maaksi. Suomessa väestö kasvaa vuosittain ja kasvaa nimenomaan maahanmuuttoperäisesti eikä syntyvyyden vuoksi. Maahanmuutto Suomeen on alkanut 1980- ja 1990-luvun taitteessa, jolloin somalialaisia ja inkerinsuomalaisia alkoi virrata Suomeen. (Pitkänen ym., 2019b, ss. 10–16)

Vuonna 2020 Suomessa asui yli 444 000 maahanmuuttajaa, jotka ovat muuttaneet Suomeen erilaisista syistä (Tilastokeskus, n.d.). Tämä luku on noin 8 % Suomen vuoden 2020 väestöstä. Tästä 444 000 maahanmuuttajasta, noin joka kymmenes on tullut Suomeen kansainvälisen suojelun statuksella. Näin ollen pieni osa on hakenut Suomesta turvapaikkaa. Suurin osa maahanmuuttajista tulee Suomeen perheen, työn tai opiskeluiden vuoksi. (TEM, n.d.-a)

Suomesta voi hakea kansainvälistä suojelua kahdella tapaa. Turvapaikanhakijana tai toissijaisen suojelun kautta. Kansainvälistä suojelua hakeva voi olla kuka tahansa EU:n ulkopuolelta tuleva henkilö, joka on saapunut Suomeen hakemaan turvaa. Käsityksemme siitä, ketkä ovat kansainvälisen suojelun saaneita, kulkee aikajanan mukaisesti. 1990-luvulla pakolaiset ja turvapaikanhakijat olivat etniseltä taustaltaan suurimmaksi osaksi Somaliasta, kun taas vuodesta 2015 suurin turvapaikanhakija etniseltä taustalta olivat irakilaiset, toisena afganistanilaiset ja kolmantena somalialaiset. Vuoden 2022 heinäkuun loppuun mennessä, ukrainalaiset olivat suurin ryhmä, jotka hakivat Suomesta kansainvälistä suojelua. (Migri, n.d.-c)

2.2 Yksintulleen alaikäisen turvapaikkaprosessi

Yllä olevassa Maahanmuuttoviraston tilastoinnissa on huomioitu kaikki turvapaikanhakijat, koska yksin tulleiden tilasto ei anna tarkempia maakohtaisia tietoja vuosien 2017–2021 välillä. Yksin tulleiden tilastoissa näkyy vuodelta 2016, että viimeisimmät suurimmat hakijamaat olivat Afganistan, toisena Irak ja kolmantena Somalia. Yksin tulleita alaikäisiä on tullut vuoden 2022 aikana yli 400, johon on laskettu sekä turvapaikanhakijat että toissijaista suojelua hakevat. (Migri, n.d.-c)

Yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden kohdalla, myönteisiä oleskelulupapäätöksiä vuoden 2022 aikana (tammikuu-heinäkuu) on tullut 51. Näistä myönteisistä oleskelulupapäätöksistä suurimmat etniset ryhmät olivat afganistanilaiset, somalialaiset ja syyrialaiset. Vuodesta 2015 heinäkuuhun 2022 aikana 2234 yksin tullutta alaikäistä saivat myönteisen turvapaikkapäätöksen, kun taas kielteisiä päätöksiä oli yhteensä 171. (Migri, n.d.-c)

Kun turvapaikkaa hakeva yksin tullut alaikäinen saapuu Suomeen, hakija tekee hakemuksen joko poliisilla tai rajavartiolaitoksella. Hakemus käynnistää prosessin, joka tulisi kestää maksimissaan kuusi kuukautta, jonka jälkeen Maahanmuuttovirasto antaa päätöksen hakemuksesta. Yksin maahan tulleelle hankitaan myös edustaja. Vastaanottolain mukaan kaikilla yksin tulleilla alaikäisillä tulee olla edustaja. Edustajan tehtäviin kuuluu valvoa lapsen etua ja käyttää tarvittaessa huoltajan äänivaltaa. (TEM, n.d.-b & Migri, n.d.-a)

Näiden kuuden kuukauden aikana yksin tullut alaikäinen kokee monia tunteita.

Turvapaikkaprosessin ajan epävarmuus tulevasta on vahvasti läsnä, sillä prosessin edetessä tulee vain odottaa Maahanmuuttoviraston päätöstä (Liebmann, 2013, s. 339). Tässä tilanteessa hakijan elämä on odotustilassa, jonka seurauksena nuoren psyykkinen kunto voi vaihdella päivittäin. Hakija asuu päätökseen asti ryhmäkodissa, joka on tarkoitettu niille alaikäisille, joilla ei ole oleskelulupaa tai kuntapaikkaa Suomessa. Hänen arkeansa rakennetaan peruspilareilla, kuten koulunkäynnillä ja mieleisellä harrastuksella, jolloin arjesta löytyy sekä rytmi että mieleistä tekemistä.

Hakijan saadessa myönteisen päätöksen tulee hakijalle hakea kuntapaikka. Se haetaan Elinkeinoministeriön alaisuudessa toimivalta Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta (ELY-keskus). Saatuaan myönteisen kuntapaikkapäätöksen, muuttaa hän kunnassa olevaan perheryhmäkotiin tai tukiasumisyksikköön, jossa hän aloittaa uuden vaiheen elämässään ja asumisessaan. Hakija asuu perheryhmäkodissa tai tukiasumisyksikössä siihen asti, kunnes hän täysi-ikäistyy tai hänen perheensä saapuu Suomeen. Tätä vaihetta kutsutaan nimellä kotoutuminen. (ELY-keskus, n.d.)

Perheryhmäkotiin sijoitetaan myös nuoria, jotka ovat saaneet oleskeluluvan ennen Suomeen tuloa. Sellaisia yksin tulleita alaikäisiä ovat esimerkiksi perhesiteen kautta saatu oleskelulupa tai pakolaisstatus. Poikkeuksena yksin tulleisiin turvapaikanhakijoihin on, että he siirtyvät suoraan kuntaan ilman turvapaikkaprosessia, vaan se on tehty heidän lähtömaassaan. Valtioneuvoston julkaiseman tiedotteen mukaan, vuoden 2022 aikana Suomeen yksin tulleita kiintiöpakolaisia tulee arviolta 30–40 (Valtioneuvosto, 2021).

2.3 Kotoutuminen

Suomen Kulttuurirahasto ja e2 Tutkimus julkaisivat vuonna 2018 laajaan aineistoon perustuvan raportin suomalaisten identiteetistä ja asenteista. Tutkimuksessa otettiin tarkasteluun myös ulkomailta muuttaneiden identiteetit ja asenteet, joiden mukaan heidän asenteensa ja identiteettinsä eroavat sekä kantaväestöstä että toisistaan. Yli kolme neljäsosaa pääkaupunkiseudulla asuvista viron-, venäjän-, englannin-, somalin- ja arabiankielisistä kokevat olevansa täysin tai jossain määrin osa suomalaista yhteiskuntaa,

mutta suomalaisiksi itsensä kokivat vain 10 prosenttia vastaajista. (Pitkänen ym., 2019a, ss. 4–6)

Kotoutuminen on laaja käsite, johon sisältyy monia rakenteellisia osa-alueita, joista löytyy monia tilastoja, kuten työllisyys, tulot, asuminen, koulutus ja terveys. Vaikeampi selvitettävä asia ovat kotoutumisen osa-alueet, jotka liittyvät maahanmuuttajien subjektiivisiin näkemyksiin, sosiaalisiin suhteisiin ja verkostoihin. Ne ovat merkityksellisiä yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin kannalta, mutta myös maahanmuuttajan subjektiivisesta näkökulmasta. (Pitkänen ym., 2019a, ss. 7–8)

Kotoutumisen teoreettisessa tarkastelussa onkin eroteltu rakenteellisen kotoutumisen lisäksi ulottuvuudet, jotka ovat kulttuurinen, vuorovaikutuksellinen ja identifikaatio. Kulttuurisessa kotoutumisessa on kyse kielenoppimisessa, normien ja arvojen omaksumisessa sekä hahmottamisessa. Vuorovaikutuksellisen kotoutumisen keskiössä ovat sosiaaliset suhteet ja verkostojen rakentaminen niin, että suhteita syntyy kantaväestön kanssa. Kotoutuminen ei tarkoita suomalaistumista, vaan oman näköisen elämän muodostamista, joka ei vaadi aikaisemman identiteetin luopumista. Omasta kielestä ja kulttuurista on hyötyä sekä yksilölle että yhteiskunnalle. (Pitkänen ym., 2019a, ss. 7–8)

Kotoutumislaisissa on kotoutumisen lisäksi mainittu yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Useissa tutkimuksissa on osoitettu, etteivät nämä aina toteudu Suomessa, vaan Suomessa on rakenteellista syrjintää ja rasismia. Koetusta syrjinnästä huolimatta, noin 90 prosenttia viihtyy hyvin Suomessa. Viihtyvyyteen vaikuttaa Suomessa elettyjen vuosien määrä, kielitaito ja kuinka paljon vastaajalla on kantaväestöön kuuluvia ystäviä. (Pitkänen ym., 2019a ss. 50–51)

2.4 Oman näköisen elämän muodostaminen

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuuttajat, ulkomaalaistaustaiset tai vähemmistöihin kuuluvat eivät muodosta yhtenäistä ryhmää. He poikkeavat toisista etnisistä ryhmistä ja ryhmien sisällä on paljon eroja, joten yleistämisen kanssa tulee olla erittäin varovainen. Erojen taustalla on maahanmuuttoperuste, maassaoloaika, suomen kielen taito,

ikä ja sukupuoli. Henkilökohtaisen identiteetin rakentumisessa paikallisuus ja globaalisuus ovat isossa roolissa. (Pitkänen ym., 2019a, s. 58–59)

Samaistuminen kulttuuriin kehittyy, kun maahanmuuttaja alkaa kokea itsensä uuden kotimaansa täysivaltaiseksi jäseneksi. Maahanmuuttaja tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden yhteiskunnan kuuluvien ihmisten kanssa ja näkee asuinmaansa myönteisessä valossa. Kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei ole yhteydessä suomalaiseen identiteettiin. Kuten aiemmin mainitussa raportissa, 80 % vastaajista kokivat kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Vain 10 % kokivat olevansa osittain suomalaisia, joka selittyy osittain siitä, että lähtömaassa syntyneen identiteetti on säilynyt vahvana. (Pitkänen ym., 2019a, ss. 4–6)

Useimmilla tulijoilla jää lähtömaahan paljon tärkeitä ihmisiä, kuten esimerkiksi omaa perhettä, sukulaisia ja ystäviä. Nykyinen viestintäteknologia mahdollistaa yhteydenpidon lähtömaahan. Kommunikaatio, ihmissuhteet ja monenlaiset toiminnot voidaan säilyttää uudessa kotimaassa. Oman paikkansa löytämisen kannalta sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä. Ne kytkeytyvät monin tavoin henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin. (Pitkänen ym., 2019a, s.39)

Edellä mainitussa raportissa oltiin kiinnostuneita identiteetin rakentumisesta ja mitkä asiat korostuvat oman identiteetin rakentumisessa. Näitä olivat perhe, suku, ystävät sekä lapsuuden että nuoruuden kasvuolosuhteet. Elinpiirin liittyvät osa-alueet olivat työ, koulutus, harrastus sekä vapaaehtois- ja kansalaistoiminta ja kulttuuriset traditiot. Läheisten vaikutus identiteetin rakentumiseen tunnistettiin ja koettiin tärkeäksi, jopa maailmanlaajuisella tasolla. Tämän lisäksi työ ja koulutus identiteetin rakentumisena nähtiin tärkeänä. (Pitkänen ym., 2019b, ss. 69–70)

Äidinkieli koettiin erittäin tärkeäksi maahanmuuttajien keskuudessa. Varsinkin silloin, kun äidinkieli on yhteydessä kotimaan kulttuuriin. Monet vastaajat korostivat kulttuurisia traditioita. Sukupuolen ja nimen merkitys identiteetin rakentumisessa koettiin voimakkaana tekijänä. Joillekin ihonväri oli myös vahva identiteetin vahvistaja (virolaiset ja somalit). (Pitkänen ym., 2019b, ss. 71–72)

2.5 Sosiaalipalvelun arvioiva katse

Richard Sennett pohtii teoksessa *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa* (2004), miksi kunnioitusta ei ole tarpeeksi yhteiskunnassa? Miten auttajan myötätunto voi loppujen lopuksi aiheuttaa haittaa asianomaiselle, jos auttajalla ei ole kunnioitusta toista kohtaan ja mitä siitä voi mahdollisesti seurata. Epätasa-arvoinen yhteiskunta tarvitsee oikeanlaisen tasa-arvon ja kunnioituksen. Tämä perustuu ajatukseen, että hyväksymme toisessa sen, mitä emme itse voi ymmärtää. Myöntämällä toisen itsemääräämisoikeuden, arvostamme toisia oikealla tavalla. Näin tehdessämme, me vahvistamme samalla omaa luonnettamme.

Sosiaalipalveluiden asiakkaat kokevat usein tyytymättömyyttä, miten heidät nähdään tai vastaanotetaan epäkunnioittavasti. Sennettin mukaan tämä ei johdu siitä, että he olisivat köyhiä, vanhoja tai sairaita, vaan että maailmassa puuttuu myönteiset tavat ilmaista kunnioitusta ja toisen arvostamista. Sennett kysyy, pystymmekö me kunnioittamaan myös heitä, jotka ovat yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia, jotka tarvitsevat toisilta apua ja kuuluvat sosiaaliturvajärjestelmän piiriin? (Sennett, 2004, s. 13)

Vaikka epäkunnioittavuus ei ole verrattavissa väkivaltaan tai suoriin loukkauksiin, niin se voi olla yhtä satuttavaa. Toinen ei tule nähdäkokonaisena ihmisenä, jonka olemassaololla olisi merkitystä, jollei hänelle anneta arvoa. Miksi kunnioitusta toisia kohtaan on maailmassa vähän, vaikkei se maksa meille mitään? (Sennett, 2004, s. 17)

Sosiaalipalveluiden asiakkaat ovat heikoimmassa asemassa, jotka tarvitsevat tukea, mutta millaista tukea sosiaalialalla on mahdollista tarjota tänä päivänä? Kentällä työskennellessäni kuulen usein, kun asiakkaista puhutaan heidän ongelmien tai haasteiden kautta ja mitä asioita asiakkaan tulisi vielä saavuttaa. Sosiaaliala on rakennettu byrokraattisesti, jota ohjaa lainsäädäntö. Kotoutumissuunnitelmat, asiakassuunnitelmat sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmat ovat arvioivan katseen alla olevia työkaluja, jotka osaltaan ohjaavat työntekijän työtä. Voisiko niiden lisäksi kehittää muitakin menetelmiä tai nähdäkokonaisuuden tulevaisuuden väyliä? Jos vallan antaisi nuorelle itselleen, millaisena hän näyttäytyisi, kun hän saisi määrittellä itsensä?

3 Voimauttava valokuva

Valokuvaterapia voidaan jaotella kahteen eri suuntaukseen, jotka ovat valokuvaterapia (Photo Therapy) ja terapeutin valokuvaus (Therapeutic Photography). Valokuvaterapiaa käytetään ammatillisessa psykoterapiatyössä, jossa asiakas sekä aktivoi että prosessoi tunteita, ajatuksia ja kokemuksia. Terapeutin valokuvaus on taas itseohjautuvaa ja virallisen terapiatoiminnan ulkopuolista itsetutkistelua ja taiteellista ilmaisua. (Halkola, 2009a, ss. 14–15) Terapeutin valokuvan alaisuuteen kuuluu muun muassa menetelmä nimeltä Voimauttava valokuva, jonka lähestymistapa on tehdä toinen näkyväksi hänen omista lähtökohdistansa käsin.

Voimauttava valokuva on voimaantumisteoriaan (empowerment) sisältöihin perustuva sosiaalipedagoginen menetelmä, jonka on kehittänyt sosiaali- ja taidekasvattaja Miina Savolainen (1974-). Savolainen työskenteli 1990-luvun lopussa Hyvösen lastenkodissa, jossa menetelmä on saanut alkunsa. Monille tunnetuksi tullut Maailman ihanin tyttö-kuvausprojektin myötä, syntyi voimauttavan valokuvan menetelmä. Yli 3 000 sosiaali-, terveystyö- ja kasvatustyöntekijästä ovat käyneet voimauttavan valokuvan ammatilliset perusteet. (Voimauttava valokuva, n.d. & Halkola, 2009a, ss. 16 & 19)

Voimauttava valokuva on menetelmänä polveileva ja monitahoinen kokonaisuus, jota on mahdollista soveltaa eri tavoin, erilaisissa ihmisten kanssa työskentelevien työntekijöiden toimesta. Tässä luvussa käyn läpi voimauttavan valokuvan perustaa siitä näkökulmasta, mitkä menetelmän keskeiset käsitteet koen olevan olennaisia tälle tutkimukselle. Alkuun esittelen valokuvaterapiaa yleisellä tasolla, ennen kuin syvennän voimauttavan valokuvan menetelmään. Lopuksi käyn olennaisia käsitteitä, erilaisten ajattelijoiden ja filosofien näkökulmista.

3.1 Valokuvaterapia terapeutin valokuvauksessa

Valokuvaterapia ei ole vakiintunut termi Suomessa, vaan se sisällytetään taideterapiaan, joka eroaa taidepsykoterapian käsitteestä. Tässä kappaleessa kerron yleisellä tasolla valokuvaterapiasta terapeutin valokuvauksen kautta, enkä psykoterapeutin

työskentelyn näkökulmasta. Taideterapia määritellään seuraavasti: ”Taideterapiat pyrkivät lisäämään asiakkaan itseymmärrystä tunteiden, ajatusten taiteellisen ja luovan ilmaisun avulla. Tavoitteena on terapeuttisessa vuorovaikutussuhteessa edesauttaa asiakkaan persoonallisuuden kehitystä ja luovuutta sekä antaa keinoja psyykkisistä kriiseistä selviytymiseen.” (Halkola, 2009a, s. 16)

Valokuvaterapia on valokuvan ja valokuvauksen menetelmällistä käyttöä. Valokuvaterapian menetelmiä jaetaan neljään osaan, jotka ovat:

1. asiakkaan omaelämäkerrallisten valokuvien käyttäminen,
2. symbolisten, assosiativisten valokuvien käyttäminen,
3. uusien valokuvien ottaminen ja
4. niiden käyttö terapeuttisena välineenä.

Työn perustana tulee olla henkilön ammatillisuus terveys-, sosiaali- tai kasvatusalalta. Valokuva on viestinnällinen väline, eikä se vaadi teknistä tai taiteellista osaamista. (Halkola, 2009a, ss. 14–16)

Terapeuttinen valokuvaus on monipuolinen työskentelymuoto, jota työntekijä voi hyödyntää monissa asiakastilanteissa. Kyseessä on henkilökohtainen kuvatyöskentely, johon liittyy valokuvat. Se voi olla omakohtaista, itsetutkiskeluun ja kasvuun pyrkivää valokuvausta. Terapeuttisessa valokuvauksessa olennaista on luottamuksellinen vuorovaikutus, sillä kuvat ovat henkilökohtaisia, joten kuvat sisältävät paljon tunnelatausta, joiden käsittely voi vaatia uskallusta. (Halkola, 2009a, ss. 16–17)

3.2 Voimaantuminen ja valokuva

Voimauttavan valokuvan menetelmää on juurrutettu pitkään sosiaalialalla, mutta myös terveys- ja kasvatustieteissä on alkanut ottaa menetelmää omakseen. Voimauttava valokuva antaa mahdollisuuden käyttää menetelmää sekä yksilö- että ryhmämuotoisessa toiminnassa. Ryhmätoiminta voi olla esimerkiksi työyhteisössä tai terapeuttisessa ryhmässä tapahtuvaa toimintaa. (Savolainen, 2009, s. 211)

Voimauttavassa valokuvassa on tarkoitus luoda tasavertainen ja dialoginen vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa. Sosiaalialalla menetelmää käyttäessä puretaan asiakkaan ja työntekijän välinen valtasuhde. Kun työntekijän ja asiakkaan välistä valtaa ei ole, asiakkaasta tulee päähenkilö, jolla on valta määrittellä itse, miten häntä tulisi katsoa. Menetelmässä ei ole tarkoitus kehittää asiakasta, vaan työntekijän kykyä katsoa ja nähdä asiakas hänen omasta maailmastaan käsin. Henkilö määrittelee itse sen, mitä hän antaa toisen nähdä itsestään. Menetelmä mahdollistaa nähdä itsensä ja toinen toisin. (Savolainen, 2008, ss. 195–197)

Juha Siitonen on luonut voimaantumisteorian, johon Savolainen on pohjannut menetelmänsä. Voimaantuminen itsessään on haasteellinen määrittää, jolle ei ole laadittu yhtenäistä määritelmää. Voimaantuminen käsitteenä vuosien saatossa on muuttanut muotoaan. Siitosen voimaantumisteorian keskeisin ajatus on se, että voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään. Se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, eikä voimaa voi antaa toiselle. (Siitonen, 1999, ss. 91–92)

Voimaantumisteoriassa ihmistä pidetään aktiivisena, luovana ja vapaana toimijana, joka asettaa jatkuvasti itselleen päämääriä omassa elämänprosessissaan. Siitosen mukaan voimaantuminen ei voi lähteä kenestäkään muusta, mutta voimaantumista on kuitenkin mahdollista tukea hienovaraisilla toimenpiteillä. Toimenpiteitä ovat esimerkiksi avoimuus, toimintavapaus, rohkaiseminen sekä pyrkimys turvallisuuteen, luottamukseen ja tasa-arvoisuuteen. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. (Siitonen, 1999, s. 118)

Perinteisessä valokuvauksessa on voimakkaasti esillä valokuvaajan tavoite ja hänen näkemyksensä lopputuloksesta, miltä valokuvan pitäisi näyttää. Toisin kuin perinteisessä valokuvauksessa, voimauttava valokuva menetelmänä päähenkilö itse määrittelee sen, miten häntä tulee katsoa. Siinä syntyy voimauttavan valokuvan ydin, joka liittyy katsomisen tavasta ja kyvystä nähdä maailma toisen ihmisen erilaisesta kokemuksesta käsin. (Savolainen, 2009, s. 211) Valokuvat eivät itsessään määrittele menetelmää, kyse ei ole omasta valokuvataidosta, vaan valokuvista syntyvä vuorovaikutus.

Valokuvasta on käytetty peilin ja ikkunan metaforaa. Valokuvat heijastavat sekä tekijän katsomisen tapaa ja katsojan mieltä. Valokuvat voivat toisaalta olla ikkunoita kuvan ottajan maailmaan. (Halkola, 2009b, ss. 186–187) Valokuvat voivat tietoisesti tai tiedostamattomasti olla ihmissuhteen vallanväline. Tämän vuoksi menetelmän käyttäjän tulee aina itse käydä oma henkilökohtainen valokuvaprosessi ja perehtyä voimauttavan valokuvan periaatteisiin. Prosessi antaa mahdollisuuden itsensä tutkiskelulle ja voimaantumiseen. (Savolainen, 2009, s. 211).

3.3 Avoin dialogi

Brasilialainen pedagogi Paolo Freire (1921–1997) korosti dialogisuudessa syvää rakkautta maailmaa ja ihmisiä kohtaan. Rakkaus merkitsee samanaikaisesti dialogin perustaa, että dialogia itsessään. Rakkautta määrittää rohkeus, ei pelko, sillä se on omistautumista toiselle ihmiselle. Dialogia ei voi olla ilman nöyryyttä. Dialogissa päämäärä on yhdessä oppimisessa ja toimintaan pyrkivässä kohtaamisessa. Dialogi hajoaa, jos sen osapuolet eivät ole nöyriä. Sen lisäksi dialogi tarvitsee syvän uskon ihmiseen, nähdä hänen potentiaalinsa tehdä ja uudistaa. Usko ihmisiin tulee olla olemassa ennen kuin heidät kohdataan. Uskon ei tule olla naiivia, vaan tiedostaa, että ihmisten kyky dialogissa voi olla vajavainen. Tämä tieto, ei tuhoa uskoa muihin ihmisiin, vaan kyse on haasteesta, johon on vastattava. (Freire, 2005, ss. 97–99 & Lehtimaja, 2019, ss. 36–37)

Rakkaudelle, nöyryydelle ja uskolle perustuvasta dialogista syntyy osapuolten välinen luottamus. Luottamus riippuu niistä todisteista, jotka toinen osapuoli antaa. Jos teot ja sanat eivät vastaa toisiaan, luottamus ei kestä. Dialogiin tarvitaan näiden aineiden lisäksi myös toivoa. Toivo kasvaa ihmisten vaillinaisuudesta, jonka vuoksi ihmiset etsivät uutta, aina yhdessä toisten kanssa. Toivo ei tarkoita rukoilemista tai odottamista. Niin kauan, kun on toivoa, tulee taistella. (Freire, 2005, ss. 100–101 & Lehtimaja, 2008, ss. 12–13) (Freirestä ja hänen aatteistaan löytyy lisää luvussa 4.2 Osallistava toimintatutkimus ja sorrettujen pedagogiikka)

Martin Buber (1878–1965) oli juutalainen dialogifilosofi ja hänen dialogiset aatteensa ovat tunnettuja ympäri maailmaa. Martin Buberin dialoginen tulkinta perustuu

kokemuksellisuuteen ja osallistavuuteen. Maailma muotoutuu osallistujien yhteisestä toiminnasta ja sen merkityksistä. Tämä voi tapahtua niin sanotun Sinä-Minä käsiteparin kautta, joka edustaa ihmisten välistä aitoa dialogista kohtaamista. Buberin mielestä toiminnan mieli ei ole Minussa vaan Minun ja Sinun välisessä yhteydessä ja kommunikaatiossa. Kommunikaatio on dialogin väline, jossa Sinä voi kohdata Minut. (Tuomi & Sarajärvi, 2017, s. 92 & Hankamäki, 2003, ss. 48–49)

Dialogin lopputulosta ei voi koskaan tietää ennalta, vaan sen lopputulos on aina avoin eli ennalta määräämätön. Dialogissa on kyse mukaan ottamisesta, joka sisältää molemmat osapuolet. Osapuolten kokemukset dialogista ovat erilaiset, mutta fokus on kokemuksen molemminpuolisuudessa. Kyseessä on toiseus (kts. 3.4 Toiseus). Minä ja Sinä käsitepariin kuuluu myös vastapari Minä-Se. Tässä käsiteparissa Minä objektoi maailmaa, joka tekee tulkintaa ympärillä olevasta maailmasta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 92 & Hankamäki, 2003, ss. 48–49) Kun Minä ja Sinä käyvät keskustelua keskenään on kyse Minä-Sinä suhteesta, kun keskustelu päättyy, suhde muuttuu Minä-Se suhteeksi. (Lehtimaja 2008, s. 37)

Kuten Buberin ja Freiren tulokulmat dialogissa ovat hieman toisistaan poikkeavia, mutta molemmat kertovat, kuinka vastapuolta tulee kunnioittaa. Heidän kokemuksensa dialogista on toisenlainen kuin toisen osapuolen. Tämä tulee hyväksyä ja tiedostaa. Lopputulosta ei voi koskaan tietää etukäteen, sillä se johtuu molempien osapuolten kyvystä avoimuuteen ja rohkeuteen. Voimauttavan valokuvan menetelmän keskeinen keino parantaa ihmissuhteiden vuorovaikutusta, kytkeytyy juuri dialogisuuteen ja hyvän näkemiseen (Savolainen, 2009, s. 219).

3.4 Toiseus

Buberin filosofiaan kuuluu vahvasti toiseus. Buber määrittää, ettei toiseus ole erilaisuutta. Ihmisen tulee ensin tunnistaa toinen ihminen toiseksi, ennen kuin ihminen voi tunnistaa, millä tavalla hän on toinen. Hän voi olla erilainen, esimerkiksi ihon värin tai sukupuolen suhteen. Toiseus on toisin sanoen perustavammanlaatuinen ja ensisijaisempi kategoria kuin erilaisuus, joka ei keskity ihmisten ulkoiseen erilaisuuteen, vaan näkee toisen toisena. Tähän perustuu myös sanonta: ”Oikeus antaa toisen olla toinen”. (Hankamäki, 2003, s. 60)

Samankaltaista toiseuden määrittelyä käyttää fenomenologinen filosofi Emmanuel Levinas (1906–1995). Levinas ajattelee dialogista yhteneväisesti kuin Buber. Levinasin käsitteet koostuvat sanoista: Toinen, Kasvot ja epäsymmetrisyys. Buberin Minä on Levinasilla Sama, Sinä on taas termillä Toinen. (Hankamäki, 2003, s.92) Levinasin mukaan, ihmisen todellinen olemus ja etiikka näyttäytyy hänen kasvoissaan, joissa on äärettömän toinen. Ääretön toisuus ilmentyy Kasvoissa ja jättää ”jäljen” äärettömästä äärelliseen. (Hankamäki, 2003, s. 95)

Levinas pohtii, voiko ihminen itse olla itselleen toinen. Voisiko ihmisen minä olla ihmiselle tuntematon ja arvoituksellinen, että voitaisiin puhua ”oman minän toiseudesta itselle?” Levinas kirjoittaa, että itsestä voi löytää uutta ja oppimisen arvoista vain, jos opettajana toimii itselle erillinen toinen. (Hankamäki, 2003, s. 129)

Länsimaista ajatteluperinnettä on leimannut pyrkimys ymmärtää toista ihmistä samankaltaiseksi, kuin millaiseksi minä ymmärtää itseään. Eettisen toiminnan lähtökohtana ovat samaistuminen ja tasa-arvoisuus, jolloin myös toista ihmistä ymmärretään oman itseymmärryksen pohjalta. Kuten Buber ajattelee: ”Toinen on Sinä, joka on itseään ymmärtävä Minä. Minä puolestani olen toinen Sinä.” Kyseisessä teoriassa ihmisen suhde toiseen on symmetrinen. (Hankamäki, 2003, ss. 143–145)

Levinas ajattelee Saman ja Toisen suhteen olevan epäsymmetrinen. Toinen edustaa tunnettunakin vierautta, joka pysyy tuntemattomana, eikä koskaan voi tulla kokonaan tutuksi. Toista on siis mahdotonta tuntea kokonaan, Toinen on aina enemmän kuin Sama (Minä) voi käsittää. (Hankamäki, 2003, ss. 144–145 & Lehtimaja, 2008, s. 27)

Ymmärryksen mukaan, toinen ihminen jää toiselle aina vieraaksi, eikä toista ihmistä voi koskaan tuntea täysin, niin kuin itseään. Voimauttavassa valokuvassa on tärkeää tiedostaa toinen ihminen toiseksi. Ymmärtääksemme toista edes hieman, tarvitsemme dialogia eli aitoa vuorovaikutusta, jotta toinen voi ymmärtää toista. Aidolla vuorovaikutuksella voimme päästä toisen maailmaan, ei väkivalloin vaan siten, miten toinen haluaa tulla nähdyksi toiselle.

3.5 Katse

Silmä on ihmisen elin, joka mahdollistaa näköaistin ja ihmisen näkemisen. Ympäröivä maailma hahmotetaan visuaalisesti. Me näemme visuaalisia järjestyksiä, jotka ovat syntyneet vakiintuneista katsomisen tavoista sekä kulttuurisista normeista. Silmä kykenee havaitsemaan suhteellisen vähän ympäröivästä maailmasta, sillä sen näkökenttä ja katseen erottelukyky ovat rajalliset. (Seppänen, 2011, s. 35)

Ruumiinkieli on tärkein nonverbaalisen kommunikaation väline ja näköaisti on nonverbaalisen ruumiinkielen keskeisin aisti, jolla ihminen tarkkailee ympäröivää maailmaa sisältä ja ulkoapäin. (Seppänen, 2011, s. 110) Pystymme katseen kautta tulkitsemaan toisen olemusta ja ruumiinkieltä. Katseen lisäksi on monia nonverbaalisia tapoja kommunikoida, kuten kosketus ja läheisyys. (Seppänen, 2011, ss. 102–106)

Yleensä kyseiset kommunikaatiotavat toimivat yhdessä verbaalisen kommunikaation kanssa. Joidenkin tutkimusten mukaan, jopa kaksi kolmasosaa ihmisten välisessä kommunikaatiossa on nonverbaalista. Jokainen viestintätilanne sisältää nonverbaalisia ominaisuuksia, kuten esimerkiksi kasvojen ilmeet, ruumiin asento, fyysinen läheisyys ja kosketus. Lapsi oppii ensin kommunikoimaan nonverbaalisesti katseen, koskettelun ja läheisyyden kautta. (Seppänen, 2011, ss. 102–106)

Katsetta ja katsomista muokkaavat kulttuuriset normit. Katseen varassa tapahtuvaan vuorovaikutukseen sisältyy visuaalisia järjestyksiä. Katsominen on normatiivista ja merkityksiä välittävää toimintaa. (Seppänen, 2011, s. 35) Katseiden kautta on mahdollista avata yhteys, mutta toisaalta se voi johtaa väärinymmärrykseen. Kulttuurinen katse, jossa saattaa rakentua erilaisia kunnioitukseen liittyviä aspekteja, kuten vanhempaa ihmistä ei sovi katsoa silmiin. (Seppänen, 2011, s. 110)

Sosiologi Georg Simmel (1858–1921) oli kiinnostunut sosiaalisesta katseesta ja sen merkityksistä. Hänen mukaansa katse rakentaa sillan kahden ihmisen välille, jota kutsutaan vastavuoroiseksi katseeksi. Aistien välityksellä asetumme suhteisiin toisten ihmisten kanssa. Katseiden vaihtaminen on vuorovaikutuksen perusta, jossa ihmiset tunnistavat ja samalla

tunnustavat toiset sosiaalisiksi toimijoiksi. Katseiden kohdatessa ei voi olla antamatta myös toiselle: katsoessaan katsoja paljastaa samalla itsensä. Samalla kun katse rakentaa subjektien välistä vuorovaikutusta, sosiaalista sidosta, se rakentaa vuorovaikutuksessa olevien osapuolten minuutta. (Seppänen, 2011, ss. 99–101)

3.6 Näkeminen ja katsominen

Jos edellä mainittu Simmel pitää katsetta sosiaalisena vuorovaikutuksena filosofi Jean-Paul Sartre (1905–1980) ihmisten välinen vuorovaikutus ei ollut olennaista, vaan kohdistuvassa katseessa. Jos näköyhteyttä ei ole toiseen, ei voi olla varma siitä, että minuun katsotaan. Tämä ”katse” vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. Sartre kuvailee tätä katsetta nimellä Toinen. Toiselle on ominaista läsnäolo, ei ole tästä maailmasta emmekä kiinnitä asiaan kummempin huomiota, koska hän ei anna mitään itsestään. Toisen läsnäolo herättää itsetietoisuuden. Ihmisen olemassaolo on riippuvainen Toisen objektina olosta. Kun ihminen tulee Toisen kohteeksi, menettää ihminen samalla osan omasta vapaudestaan. Kun ihminen tulee tietoiseksi Toisesta, ihminen tiedostaa oman vapautensa takana olevan suuremman vapauden, jolloin ihmisellä ei ole kontrollia tilanteesta, vaan Toisella on. (Seppänen, 2011, ss. 111–112)

Psykoanalyttikko Jacques Lacan (1901–1981) tuo katseeseen ja katsomiseen uuden ulottuvuuden kuin Simmel ja Sartre. Lacan pohtii visuaalisten järjestysten vaikutusta katseeseen. Hänen mukaansa visuaaliset järjestykset ovat osa katsomisen tapaamme. Ei ole vain kahden ihmisen välistä katsetta, eikä Toisen vaan sen lisäksi ihminen näkee yhden ulottuvuuden, mutta ihmistä katsotaan kaikkialta. Ihminen ei ole vain katsoja, vaan hänestä tulee katsottu, mutta ei ole yksin kohteena vaan on osa laajempaa kuvaa. Ilmiössä on kyse representaation subjekti eli ”écran”. Tässä tapauksessa katsominen ja katse tapahtuvat samanaikaisesti. (Seppänen, 2011, ss. 116–120)

Levinas korosti näkyvän ja näkymättömän maailman eroa. Miten katsominen ja näkeminen liittyy ihmisten välisiin suhteisiin? Katsominen voidaan nähdä tarkkailemisena ja valvontana. Levinasin mukaan, ihmisten kasvoissa puhuttelevinta ovat juuri toisen silmät, katsominen ja näkeminen. Katsominen on luonteeltaan jonakin näkemistä, jonkin tietyn värin tai sabluunan

läpi, toisen tarkastelemista puitteellisella tavalla. Objektivointi esiintyy etuoikeutetussa asemassa katseessa. Vasta Toisen eettinen vastarinta asettaa tämän objektivoinnin kyseenalaiseksi. Aktiivinen katsominen voi siis kuvastaa haltuunottoa. Näkeminen on jotakin, joka tapahtuu itsestään. Silmän maailma on leimallisesti älyn ja ajattelun maailma. (Hankamäki, 2003, ss. 141–143 & Lehtimaja, 2008, s. 28) Katsominen ei ole ohimenevä tapahtuma. Se on koko ajan jatkuva ja muokkautuva prosessi, jossa aiemmat mielikuvat, kulttuurinen kokemus ja vuorovaikutus limittyvät toisiinsa. (Seppänen, 2011, s. 97)

3.7 Minuus ja identiteetti

Minuuden ja identiteetin määritelmiä on lukuisia, joten käsitteiden yksiselitteinen määrittely on ongelmallista. Kestäväksi minuuden määritelmäksi on muodostunut William Jamesin tekemä ja sittemmin G. H. Meadin kehittänyt jako subjekti- ja objektiminään. Minuudella viitataan yksilön refleksiiviseen itsetietoisuuteen, jolloin ihminen voi käyttää persoonapronominia ”minä”. (Saastamoinen, 2006, ss. 170–171)

Länsimaiselle individualistiselle minäkäsitykselle ominaista on uskomus siitä, että minuus on kätkeytyä jokaisen meidän sisällemme, niin ettei sen olemusta voida tunnistaa. Kuten toisen toisuus jää toiselle tuntemattomaksi, myös minuus on salainen, jota kukaan ei tunne kokonaan. Ulkoiset piirteet voidaan nähdä ilmauksiksi siitä, mitä meillä on sisimmässämme. (Saastamoinen, 2006, ss. 170–171)

Länsimaissa minuus ymmärretään yksilöllisenä projektina, jota jokaisen ihmisen on itse tietoisesti työstettävä. Minuuden ymmärretään kehittyvän ajan myötä ja ihminen työstää minuutta jatkuvasti. Kehittyvä minuus etsii yhtenäisyyttä ja jatkuvuutta ajallisella ulottuvuudella. (Saastamoinen, 2006, ss. 171–172)

Stuart Hall jaottelee kolme käsitystä identiteetistä, jotka ovat sidoksissa omiin aikakausiinsa.

Käsitykset ovat:

1. valistuksen subjekti,
2. sosiologisen subjekti ja

3. postmodernin subjekti.

Yksinkertaisuudessaan valistuksen subjekti on individualistinen käsitys subjektissa, jossa nähtiin ihmisen identiteetin eli toisin sanoen ”keskuksen” alun jo syntymästä, joka koostui sisäisestä ytimestä ja sen kasvusta vuosien varrella. Sosiologinen subjektikäsitys on hieman mutkikkaampi. Sosiologisessa näkemyksessä korostettiin minän ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta, joka muokkautuu vasta jatkuvassa dialogissa toistenlaisten kulttuuristen maailmojen kautta. (Hall, 1999, ss. 21–23)

Postmoderni subjekti käsittää subjektin aineettomaksi ja muuttuvaksi identiteetiksi. Identiteetti muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, jolla me peilaamme ympäröivässä maailmassa. Subjekti ottaa paikasta ja ajasta riippumattomia identiteettejä, eivätkä ne ryhmyt eheän minuuden ympärille, vaan sisällämme voi olla ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä, minkä vuoksi identiteetti muokkautuu jatkuvasti. Hallin mukaan täysin eheä ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa. (Hall, 1999, s.24)

Identiteetin käsite kietoutuu minuuden käsitteeseen. Kun minuudesta tulee kohde, eli sitä määritellään ja arvotetaan, silloin puhutaan identiteetistä. Identiteetin käsite jaotellaan yleensä persoonalliseen ja sosiaaliseen identiteettiin. Persoonallinen identiteetti tarkoittaa jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden tunnetta yksilön minäkokemuksessa elämäkerran muutoksissa ajallisella jatkumolla. (Saastamoinen, 2006, s. 172) Sosiaalinen identiteetti kuvastaa ihmisten minäkuvaa ja itsensä määrittelyä sekä käsitystä itsestä suhteessa muihin ihmisiin ja suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Identiteetit rakentuvat eletyssä ympäristössä kuten koti, perhe ja koulutus. (Pitkänen ym., 2019b, s. 69)

Kun ihmiset eivät tiedä keitä he ovat, syntyy tarve tutkia identiteettiä. Identiteetti tarjoaa yhteyden persoonallisen ja sosiaalisen käsitteiden välille. Identiteetin muodostuminen ja vakiinnuttaminen edellyttää sekä rajojen määrittelyä että rikkomista. Identiteetti muokkautuu jatkuvasti ajan saatossa, eikä se näin ollen ole pysyvä muoto. Identiteetti on suhteellinen ja se rakentuu erilaisten suhteiden kautta. (Saastamoinen, 2006, s. 173)

3.8 Minuuden vuorovaikutus

Vuorovaikutus minuuden kanssa on tärkein vuorovaikutustaito. Kun tunnistamme omat kyvyt, luonteen, taidot, lahjat sekä persoonallisuuden, pystymme luomaan yhteyden niihin. Ilman näiden piirteiden tunnistamista ihminen voi helposti ajautua itsetunto-ongelmiin. Myönteinen suhde omaan kehoon ja ominaisuuksiin pitää itsetunnon hyvänä ja vireänä. (Aalto, 2002, s. 12)

Minuuden sisään on rakennettu monia puolia, kuten mielipideminä, tarveinä, arvominä, moraaliminä ja tunneminä. Nämä puolet eivät ole erilisiä minuuden osia, vaan toimivat limittäin. Vuorovaikutus omien puolien kanssa pystytään vahvistamaan seuraavin tavoin (Aalto, 2002, ss. 12–21):

1. käymällä läpi henkilöhistoriaamme,
2. opettelemalla ottamaan myönteistä palautetta vastaan,
3. tunnistamalla kulttuurimme sisäisiä normeja ja
4. iloitsamalla omista hyvistä piirteistämme.

Minuuden vuorovaikutuksen tukena tai rikkojana voivat olla valokuvien kautta syntyneet tavat katsoa niitä. Halkola (2009b, s. 187) esittelee kuusi katsomisen tapaa, joilla voidaan katsoa itseensä valokuvien kautta. Nämä ovat intuitiivinen, refleктоiva, dialoginen, kirjo-, vikuroiva ja voimauttava katse. Intuitiivinen on valpas, joka tunnistaa helposti kiinnostavan kohteen, kun taas refleктоiva katse peilaa kuvien herättäviä tunteita, ajatuksia ja muistoja. Dialoginen katse on nimensä mukaisesti vuorovaikutuksellista katsomista. Kirjokatse antaa mahdollisuuden luvan nähdä kuvan juuri sillä tavalla, kuin itse kokee. Vikuroiva katse taas toimii kriittisen ja kyseenalaisen katseena. Vikuroivan katseen vastakohtana voidaan ajatella voimauttavaa katsetta. Voimauttava katse havainnoi ihmisen tarvitsevia voimavaroja.

4 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön on monenlaisia lähestymistapoja. Lähestyn teemaa toimintatutkimuksen, osallistavan toimintatutkimuksen, yhteistoiminnallisen tutkimuksen ja etnografian kautta. Nämä aiheet esittelen lyhyesti ennen kuin erittelen tässä tutkimuksessa käytettävät aineistonkeruumenetelmät. Tutkimusaineisto koostuu kolmesta kerätystä aineistosta: haastattelusta, havainnoinnista ja luotaimesta (tutkimuspäiväkirja). Kyseisiä aineistonkeruumenetelmiä käytetään, kun haluamme saada laadullista aineistoa. Laadulliset aineistonkeruumenetelmät ovat yleisiä sekä osallistavassa tutkimuksessa että etnografissa.

Selkeyden vuoksi, joissain kappaleissa puhutaan haastattelijasta, havainnoijasta ja toisinaan tutkijasta. Nämä tarkoittavat samaa henkilöä, mutta roolinsa tutkijana on hieman erilainen. Osallistujalla on myös useita eri termejä, joita käytän tässä luvussa. Niitä ovat havainnoija sekä haastateltava. Osallistujan päärooli on olla osallistuja, mutta hänen toimintaan kuuluu osallistujana havainnoida sekä olla haastateltavana.

4.1 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus on saanut alkunsa pyrkimyksenä yhdistää teoria ja käytäntö. Sen perusajatuksena toimii ajatus, että arkista toimintaa tutkimalla voidaan saavuttaa uudenlaista ymmärrystä, jonka avulla toimintaa voidaan kehittää paremmaksi. Tavoitteena on tuoda uutta ymmärrystä erilaisista tekemisen tavoista. Toimintatutkimus vastaa kysymyksiin mitä tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään. Samanaikaisesti tutkimuksen kanssa pyritään toiminnan kautta saamaan muutosta. Toimintatutkimuksessa tavoitteena on saada muutos, mutta sen aikaan saamiseksi on toiminta vietävä käytäntöön ja tutkittavien on osallistuttava tutkimusprosessiin. (Hammar-Suutari, 2009, ss.103–104)

Yksinkertaisuudessaan toimintatutkimuksen voi nähdä prosessina, jossa on kyse valintojen tekemisestä. Asiantuntijat ja kehittäjät toimivat prosessin konsultteina, jotka käyvät keskustelua kohteen kanssa ongelmien ratkaisussa. Tavoitteena on löytää yhteinen ratkaisu, jonka kaikki osapuolet hyväksyvät. Tämä ratkaisu syntyy harkitun prosessin seurauksena. Toimintatutkimus muotoutuu idean määrittelystä, toimenpiteiden suunnittelusta, aina

oppimiseen asti. Oppiminen on nimenomaan prosessi, joka rakentuu tavoitteellisesti ja tietoisesti. Tämän pohtivan muodon kautta voimme tarkastella, esimerkiksi sosiaalisen ryhmän sisällä tapahtuvaa reflektointia. (Kuusela 2005, 54)

Tutkimusprosessia on kuvattu syklimäiseksi tai spagettimaiseksi. Mikä tarkoittaa sitä, että toiminnalle on asetettava päämäärät, mitä tutkitaan ja kokeillaan käytännön tasolla. Tämän jälkeen arvioidaan, onko päämäärät tavoitettu ja miten toimintaa tulee uudelleen kehittää, että toiminta lopulta saavuttaisi halutun lopputuloksen. Prosessi muuttaa muotoaan useaan kertaan prosessin edetessä, eikä kehitys ole aina nousujohteista. Huomioimisen arvoista on, ettei prosessin vaiheita ole aina helppoa erottaa toisistaan, vaan ne toimivat myös limittäin. (Toikko & Rantanen, 2009, ss. 69–72 & Hammar-Suutari, 2009, s. 104)

Toimintatutkimuksessa löytyy useita suuntauksia riippuen, siitä halutaanko tutkimuksessa korostaa enemmän tutkimusta vai toimintaa. Millaisessa roolissa esiintyy tekninen, käytäntö ja osallistaminen? Toiminnallisessa tutkimuksessa on laaja mahdollisuus käyttää monenlaisia tutkimusmenetelmiä, jolle on tunnusomaista toiminnan ja tutkimuksen samanaikaisuus, sekä käytännön hyödyn saavuttaminen. Tutkimusaihe- ja kohde vaikuttavat lähestymistavan valintaan. (Hammar-Suutari, 2009, ss. 104–105)

4.2 Osallistava toimintatutkimus ja sorrettujen pedagogiikka

Osallistavan toimintatutkimuksen (PAR, participation action research) käsitteellä ei ole yksiselitteistä määritelmää. Kuitenkin olennaista on osallistujien mukanaolo tutkimusprosessissa. Osallistavaa toimintatutkimusta on kuvattu maailmankatsomuksellisenä, joka korostaa demokraattisia menettelytapoja. (Kuusela, 2005, s. 18) Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tiedon arvostaminen on ensiarvoista. Osallistavassa toimintatutkimuksessa tiedostetaan, että asioihin on enemmän kuin yksi näkökulma. Asioiden parhaat puolet tulevat silloin esille, kun olemme dialogissa toisten kanssa. Tutkijan rooli on olla kunnioittava osallistujia kohtaan. Tutkija on tullut ensisijaisesti oppimaan, ei opettamaan tai kehittämään. Tutkimusprosessissa on tärkeää tutkimukseen osallistuvilta oppiminen, jonka uskotaan johtavan toimintaan ja sen ylläpitämiseen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 95–96)

Osallistavan tutkimuksen pioneerina on pidetty brasilialaista pedagogia Paolo Freireä (1921–1997), joka on kehittänyt 1960-luvulla sorrettujen pedagogiikan. Hän oli sorrettujen puolella, joka halusi vähentää Brasiliassa lukutaidottomuutta ja köyhyyttä. Freire halusi tuoda kaikille ihmisille äänen ihmisten köyhyydestä ja lukutaidottomuudesta huolimatta. Hän toi tietoisuutta sorretuille heidän omista oikeuksista ja vapaudestansa. Freire kirjoittaa, ettei kukaan muu voi vapauttaa sorrettuja kuin he itse, vaikka se ei aina tapahdu omin voimin. Vapautukseen he tarvitsevat yhteistyön ja dialogin. Sorrettujen puolesta ei tule taistella, vaan yhdessä heidän kanssaan. (Freire, 2005 ss. 70–71).

Freire (2005, s. 70) korostaa sorrettujen pedagogiikassa sekä tietoisuutta että vapauttavaa toimintaa. Tietoisuuden toiminnan avaimet ovat luottamus ja yhteistyö sorrettujen kanssa. Ilman luottamusta ei synny dialogia, reflektiota tai kommunikaatiota. Vapauttava toiminta on dialogista ja sen lähtökohtana on monitahoinen yhteistyö sekä toimijoiden tasavertaisuus aktiivisina subjekteina. Vapauttavan toiminnan vastakohtana Freire pitää alistavaa toimintaa. Alistava toiminta on luonteeltaan antidialogista, ylhäältä alas saneltua ja yksisuuntaista hallintaa, jonka tarkoituksena on valloittaa hallinnan kohteena olevien ihmisten vapaus, ajattelu sekä passivoida heidät hyväksymään alemmuutensa. (Freire, 2005, s. 29)

Freiren mukaan, tutkijan tulee olla ”sympaattinen havainnoitsija”, joka ei tunkeudu ihmisten elämään, vaan lähestyy heitä hienovaraisesti ja kunnioittavasti. Menetelmä vaatii yhteistyötä, jossa tutkija ja tutkittavat toimivat yhdessä tutkijoina. Tutkimuksen lähtökohta on siinä, että tutkittava ei ole objekti, vaan aktiivinen toimija, joka osallistuu mahdollisuuksien mukaan myös tutkimuksen suunnitteluun. (Suoranta, 2019, s. 140)

Freire kuvaa epäoikeudenmukaisuutta, sekä niitä yhteiskunnan esteitä, jotka rajoittavat yhteiskunnan tasa-arvoa käsitteellä sorto (”opimir”) ja puolustaa ihmisten vapautumista siitä. Siihen aikaan sorretut olivat köyhiä ja lukutaidottomina, mutta nyky maailman sorretut ovat he, joiden äänet eivät tule kuulluksi valtaväestössä. Heidä ovat monet erillisryhmät, jotka eivät syystä tai toisesta kuulu valtaväestöön. Erillisryhminä voidaan pitää esimerkiksi etnis- ja sukupuolivähemmistöt, vammaiset ja paperittomat. (Suoranta, 2019, ss. 15–16)

Sorrettujen pedagogiikka on syntynyt osallistavan tutkimuksen avulla, jota on tehty etnografista tutkimusta noudattaen. Yhdessä niin, että kaikki osallistajat ovat olleet aktiivisina subjekteina objektin sijaan. Kaikilla subjekteilla on oma ääni, joita tulee kaikkien kuulla ja kunnioittaa.

4.3 Yhteistoiminnallinen tutkimus

Toiminnallisessa ryhmämuotoisessa tutkimuksessa on tärkeää huomioida yhteistoiminnallinen tutkimus. Yhteistoiminnallisen tutkimuksen tavoitteena on toteuttaa tutkimusta pienryhmissä. Pienryhmä tapaa tietyn ajanjakson aikana säännöllisesti ja he pohtivat itselle tärkeitä teemoja useamman tapaamiskerran ajan. Yhteistoiminnallisessa tutkimuksessa mukana ovat osallistajat, jotka ovat kokemuvaiheessa kanssasubjekteja (co-subjects) ja kanssatutkijoita (co-research) reflektiovaiheessa. Olennainen piirre yhteistoiminnallisessa tutkimuksessa on sen toistuvuus tai syklisyys. (Kuusela, 2005, s.53)

Toimintatutkimuksessa korostuu tutkijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutus, sekä siihen millaisia yhteisiä sääntöjä luodaan. Sosiaalista toimintaa käsittelevässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että yhteistoiminnalla on yhteisesti sovittuja sääntöjä, joiden mukaan yksilöt toimivat yhteisten sääntöjen mukaisesti. (Kuusela, 2005, s. 53) Margret Giblert kutsuu heitä monisubjekteiksi (plural subject). Monisubjekti on kahden tai useamman toimijan muodostama ryhmä, jotka toimivat yhteisten sääntöjen pohjalta. Monisubjektien tutkimuksessa on tärkeää osallistujien osallistuminen ja osallisuus. Näiden lisäksi heidän rooleistaan, oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan on sovittu keskenään etukäteen. Jokainen monisubjekti on sekä moniääninen että sosiaalinen toimija. (Kuusela, 2005, ss. 53 & 66)

Jotta monisubjektinen ryhmä pystyy toimimaan yhdessä yhteisenä ryhmänä, edellyttää se sosiaalisen ryhmän luomista. Sosiaalinen ryhmä, jossa toimintaan yhteisten pelisääntöjen mukaisesti. Dialogisella kommunikaatiolla ja vuorovaikutuksella on suuri vaikutus sosiaaliseen ryhmään. Ilman keskinäistä vuorovaikutusta, ryhmä ei voi muodostua sosiaalisesti. Keskustelussa tuodaan kaikkien osapuolten ajatukset ja toiminta näkyväksi. (Kuusela, 2005, s. 66)

4.4 Etnografia

Etnografia (etno = kansa, grafia = kirjoittaminen) viittaa pyrkimykseen luoda kattava kuvaus tutkittavasta kohteesta, eli lyhyesti etnografia tarkoittaa toista kirjoittamista. Etnografian juuret ulottuvat 1600-luvulle asti, mutta varsinaisesti etnografisen laadullisen tutkimuksen juuret Yhdysvalloissa ovat 1930-luvun kenttätutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 50)

Alun perin etnografista tutkimusta on käytetty antropologiassa, nimenomaan vieraiden kulttuurien tutkimiseen ja ihmisten tutkimiseen heidän luonnollisessa ympäristössä. Sosiologiassa tutkittiin etnografian avulla muun muassa amerikkalaisen yhteiskunnan alakulttuureita. Nykyään etnografiaa käytetään laajasti muissakin tieteenalojen tutkimuksissa. (Hammar-Suutari, 2009, ss. 100–101 & Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 50)

Etnografisessa tutkimuksessa usein tutkimusongelma hahmottuu vasta kentällä aineistonkeruun myötä. Voidaan sanoa, että tutkimuskohde johdattelee tutkijan tutkimusongelman äärelle. (Vilka, 2006, s. 44) Etnografisen tutkimuksen keskiössä on kohteen tai paikan tarkastelu, hahmottaminen ja ymmärtäminen sisältä päin, jotta se mahdollistaisi kaikkien osallistuvien äänen tulevan kuulluksi. Näin ollen tutkijan on mahdollista saada mahdollisimman syvä luotaava kuvaus tutkimuksessa olevasta kohteestaan. (Hammar-Suutari, 2009, ss. 100–101)

Etnografisen lähestymistavan kautta tutkija ymmärtää ihmisen toimintaa ja siihen liittyviä sosiaalisia merkityksiä tietyssä ympäristössä. Tutkijan pyrkimyksenä on toimia välittäjänä kohteen ja tutkimustulosten välillä. Saavuttaakseen syväluotaavan katsauksen tutkimuskentästään, on hänen mentävä kentälle tutkittaviensa pariin. Etnografisesta tutkimuksesta on käytetty termiä ”kokeilemalla oppiminen”. Kun tutkimus toteutetaan kenttätutkimuksena tutkimuskohteen kannalta luonnollisissa olosuhteissa, jokainen tutkimustilanne on ainutkertainen ja ennalta määrämätön. (Vilka, 2006, ss. 48–49 & Hammar-Suutari, 2009, ss. 101–102)

Kenttätö ja siihen liittyvä läsnäolo ovat olennainen osa etnografista tutkimusta. Kenttätöyön aikana tutkija kerää aineistoa, jolloin tutkija saa tietoa tutkimuskohteesta. Kun tutkija viettää

aikaa kentällä, hän osallistuu aina jossain määrin tutkittavan yhteisön elämään. Oppiakseen enemmän tutkijan tulee ymmärtää tutkimuskohteen todellisuutta. Tutkijan tulee kuunnella, kysellä ja haastatella jäseniä, tarkkailla ja katsella ympärillä tapahtuvaa toimintaa. Tutkijan osallistuminen tutkimuskohteen elämään ei vielä tee etnografista tutkimusta, vaan tutkimuksella tulee olla tietynlainen tutkimusasetelma ja kysymisen tapa. (Vilka, 2006, ss. 48–49 & Hammar-Suutari, 2009, ss. 101–102) Tutkijan vaikutuksia tutkimustuloksiin ei voi olla ottamatta huomioon, vaikka tutkija pyrkisi olemaan objektiivinen ja vilpitön. Tutkimus on aina viime kädessä tutkijan tulkintaan perustuva kooste. (Hammar-Suutari, 2009, s. 102)

4.5 Tutkijan eettisyys

Tutkijan ja tutkittavan välillä on valta-asema. Se ei ole aina sidoksissa tutkijan minuuden kanssa. Kyseinen valta-asema juontaa juurensa jo olemassa oleviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja eriarvoistumiseen. Valta-asemaa ei voida poistaa, joten tässä tilanteessa on vain lievennettävä kuilua siten, että se tuodaan näkyvästi esille. Näin on mahdollista käynnistää ja ylläpitää kriittistä keskustelua. Tätä kautta pyrin lisäämään tutkimustyön eettisyyttä. Eettinen työskentely vaatii tutkimuskohteen sensitiivistä lähestymistä, johon sisältyy pohdinta siitä, mitä tutkitaan, miten tutkimuskohde nähdään ja mitä pidetään oleellisena ja tavoittelemisen arvoisena tietona. (Hammar-Suutari, 2009, s. 102)

Kun tiedostamme itsemme vajavaisina tutkijoina, voimme pyrkiä tuottamaan mahdollisimman paljon aineistoa, tietoa kohteen olemassaolosta ja tulkitsemaan niitä parhaan tietomme mukaan. Etnografisen tutkimuksen avulla voidaan saavuttaa syvällisempää ymmärrystä tutkittavasta alueesta, sekä hyödyntää tehokkaammin saatua tietoa. Kaikkea edellä mainittua voidaan tehdä myös eettisesti. (Hammar-Suutari, 2009, s. 103)

Tutkimusaineiston kerääminen tutkittavasta, jota tulee aina pohtia eettisestä näkökulmasta. Mitä avoimempia ja vapaamuotoisempia aineistonkeruutavat ovat, sitä enemmän ne muistuttavat arkielämän vuorovaikutusta. Tutkimuksella on kaksinainen merkitys tutkittavien elämään. Tutkijan osallistuminen tutkimuskohteen elämään rikkoo tutkimuskohteen normaalia elämää. Toisaalta tutkijan väliintulo tutkimuskohteeseen

tutkijan roolissa on lähtökohta, joka tekee etnografian tutkimuksen mahdolliseksi. Tutkijan on tiedostettava jatkuvasti, että hän vaikuttaa tutkimuskohteensa elämään ja tiedostettava, millaisia seurauksia sillä on tutkimuskohteelle. Hyvän tieteellisen tavan noudattaminen edellyttää tutkittavan suostumuksen. Tutkimuksen tavoitteena on, että tutkimuksessa tapahtuva toiminta olisi mahdollisimman luontevaa, kaikki tapahtuisi mahdollisimman tutkimuseettisesti ja laillisesti asianmukaisesti. (Vilkkä, 2006, 56–58)

Arvokkain ja työläin tapa on saavuttaa tutkittavien luottamus. Luottamus saavutetaan, kun tutkija alusta lähtien kertoo mahdollisimman paljon tulevasta tutkimuksesta, kiinnostuksesta ja sen luonteesta. On tärkeä pohtia etukäteen, missä menee yksityisyyden raja ja mikä on yhteinen etu? Kysymys on ihmisten itsemääräämisoikeudesta ja kunnioittamisesta. Tutkimuksesta ei tarvitse luopua, vaikka se ylittäisikin yksityisyyden rajoja. Tutkimusaineiston keruutavoilla pystytään suojelemaan tutkittavien yksityisyyttä. (Vilkkä, 2006, s. 58)

4.6 Aineistonkeruumenetelmä – avoin haastattelu

Haastattelu on tyypillinen etnografian aineistonkeruumenetelmä. Haastattelumenetelmiä on useita ja yhtä niistä kutsutaan nimellä avoin haastattelu. Avoimella haastattelulla on muita synonyymejä kuten syvähaastattelu, keskustelunomainen haastattelu ja asiakaskeskeinen haastattelu. Avoimessa haastattelussa korostuu dialogisuus, eli haastateltavan ja haastattelijan välinen kommunikaatio. Haastattelurunkoa ei avoimessa haastattelussa ole tarkoituksen mukaista tehdä, vaan keskustelu käydään vapaamuotoisesti. Kuitenkaan tämä ei ole ainoa kriteeri avoimelle haastattelulle, vaan haastattelun tulee pysyä tutkimuksen tarkoituksessa ja tutkimustehtävässä. Haastattelussa voidaan käyttää pohjana esimerkiksi havainnoinnissa saatua aineistoa, joka pitää haastattelun tarkoituksen mukaisena. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 88–89)

Avointa haastattelua tehdessä on tärkeää olla kiinnostunut kokonaisvaltaisesti haastateltavasta, kuten siitä, mitä haastateltava haluaa kertoa elämästään ja toiminnastaan. Haastattelijan on oltava hereillä, jotta hän osaa esittää täsmällisiä kysymyksiä ymmärtääkseen paremmin, mitä haastateltava ajattelee ja miten toimii. Haastattelijan on oltava haastattelutilanteessa mahdollisimman oma itsensä, jotta haastateltava ei lue

haastattelijaa ja olosuhteita liikaa. Haastateltavan kanssa on tehtävä niitä asioita, joita normaalistikin tekisi. Nauhurit ja näkyvät muistiinpanot voivat häiritä haastattelutilannetta, joten on mietittävä tarkkaan, missä tilanteissa käytetään kyseisiä välineitä. (Tuulaniemi, 2011, ss. 147–148)

Tutkimuksessa tehdyt haastattelut tehdään sekä yksilö- että ryhmähaastatteluina. Molemmat haastattelutavat toteutetaan avoimen haastattelun periaattein. Avoimessa haastattelussa olennainen huomio on siinä, että haastateltavalla ei ole haastattelurunkoa, vaan haastattelu käydään vuorovaikutteisesti molempien osapuolten välillä. Haastateltava määrittelee pitkälle sen, miten keskustelu kulkee haastattelun edetessä. Todellisuudessa haastateltava pitää haastattelua yllä tutkimukseen liittyvistä teemoista. Ryhmähaastattelut ovat toiminnan ohessa käytyjä keskusteluja. Ryhmähaastatteluun osallistuvat ovat kyseiselle ryhmäkerralle osallistuneet henkilöt.

4.7 Dialogi haastattelumenetelmänä

Dialoginen haastattelumenetelmä poikkeaa vahvasti tieteellisestä keskustelusta. Tieteellisessä keskustelussa yleisesti halutaan todistaa toisen ajattelun virheet. Dialogisessa tiedekeskustelussa pyritään ymmärtämään toisen näkökulma. Fenomenologinen tulokulma dialogissa kahden ihmisen välille muodostuva dialogi riippuu molempien rohkeudesta ja halusta. Luvussa (3.3) Arvostava dialogi, tuodaan Martin Buberin määrittämä dialogi. Kyseistä määritelmää voidaan pitää kokemuksellisena ja osallistavana. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 90–91 & Kimmo, 2013, ss. 46–47)

Tämä tarkoittaa sitä, että maailma muotoutuu tutkijan ja tutkittavan yhteisestä toiminnasta ja sen merkityksistä. Kommunikaatio on mahdollisuus päästä dialogiin, jossa Sinä voi kohdata Minut, toinen antaa tutkijan kohdata hänet. Tämä osoittaa jälleen sen, että dialogissa ei voi etukäteen suunnitella ja lopputulos on aina ennalta määräämätön. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 90–91 & Kimmo, 2013, ss. 46–47)

Dialogisessa tutkimuskäytännössä tutkija ei ole vain kyselijä tai haastattelija, vaan aktiivinen keskusteluun osallistuja. Tuomi ja Sarajärvi (2018, ss. 92) esittävät Erikssonin teorian, että

haastattelu toimii tavallisesti kysymysvastaus periaatteella, mutta dialogissa toimitaan kuuntelu/puhe- mallin avulla. Tästä syntyy ristiriita, sillä mallien logiikat ovat erilaiset. Dialogisessa haastattelumallissa halutaan siis korostaa tutkijan kykyä kuunnella haastateltavaa. Kyseinen Erikssonin malli on liian yksinkertainen ja karkea, mutta havainnollistava.

Tutkijan tulee tuottaa omat oletuksensa avoimesti keskusteluun, mutta pyrkimättä johdattelemaan dialogiin. Oletuksena on, että tutkimustilanteessa tutkijan ennako-oletukset toimivat eräänlaisena väylänä dialogiin, mutta kuitenkin niin, ettei haastateltavaa manipuloida. Tutkijan ei tule keskustella vain niistä asioista, joita hän haluaa kuulla. Keskustelun tulee edetä pakottomuuden ja vapaan mielipidevaihdon pohjalta. Tutkijan ei tule ottaa dialogissa syntyvää palautetta tai kriittistä ajattelua henkilökohtaisesti. Se riippuu tutkijasta itsestään, miten hän ottaa ne vastaan. (Hankamäki, 2003, ss. 224–226)

Dialogisuuden tärkein piirre on, että siinä syntyy vapauden ilmapiiri. Tutkija antaa mahdollisuuden keskustella eri aiheista. Vapauden ilmapiirin luomiseen on tärkeää, jotta keskustelussa vallitsee luottamus, tunnustuksellisuus ja kumppanuus. Levinas ja Buber sanovat ytimekkäästi: ”Ihmisen tulisi olla tutkimuksellisissa yhteyksissä samanlainen kuin muissakin elämänyhteyksissä.” (Hankamäki, 2003, ss. 227–228)

4.8 Aineistonkeruumenetelmä – osallistava havainnointi

Kuten haastattelussa, myös havainnoinnissa on useita eri tapoja havainnoida. Havainnollinen tutkimusaineisto on monitasoinen. Osallistavassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti tutkimuksen osallistujien kanssa. Sosiaaliset vuorovaikutustilanteet muodostuvat tässäkin aineiston keruussa olennaiseksi. Osallistuvassa havainnoinnissa voidaan puhua tutkijan eriasteisesta osallistumisesta, sen ääripäitä ovat osallistumattomuus ja täydellinen osallistuminen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 94–95 & Kimmo, 2013, s. 47)

Osallistuvassa havainnoinnissa tärkeää on olla osallistuja, joka tekee havaintoja. Osallistuva havainnoitsija on osa ympärillä olevaa tapahtumaa, joka tekee havaintoja sisältä käsin. Oleellista kuitenkin on, että tutkija on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa,

mutta kuitenkin antaa tilaa myös ryhmän sisäiseen vuorovaikutukseen ilman häntä, jotta keskinäinen vuorovaikutus vahvistuu ilman tutkijan keskeytystä. (Kimmo, 2013, s. 47)

Osallistuva havainnointi tapahtuu usein suunnitelmallisella tavalla, sillä havainnoija ei voi havainnoida kaikkea kaiken aikaa. Havainnointijakso on ennalta sovittu ja näkökulma havainnointiin ennalta suunniteltu. Havainnointia voidaan myös tehostaa tehostetun havainnoinnin avulla. Tehostettu havainnointi tarkoittaa järjestelmällistä ja kohdistettua havainnointia tiettyihin tapahtumiin, tilanteisiin tai asioihin tutkimuskohteessa. Tämä on kuitenkin mahdollista vasta sitten, kun tutkimusongelma on tarkentunut ja havainnoija on tietoinen, mitä hän havainnoi. Kohdistettua havainnointia voi rajata myös teoreettinen viitekehys, lähestymistavat sekä tutkimusresurssit. (Vilka, 2006, ss. 44–45 & Ronkainen ym., 2011, s. 115)

Haasteita osallistavassa havainnoinnissa on monia, jotka voivat johtaa havainnointivirheeseen. Havainnointivirheitä syntyy, kun esimerkiksi havainnoijat tulkitsevat tilanteen eri tavalla, muistiinpanoihin saattaa tulla vääriä kirjauksia. Vaihtoehtoisesti muistiinpanojen tekeminen viivästyy, jolloin tutkija kirjaa havainnon muistinsa varassa. Tällöin muistiinpanot saattavat olla puutteellisia tai muuttuneita. Tutkijan mielentila saattaa vaikuttaa havaintoihin. Yksittäiset havainnointivirheet eivät estä tutkimuksen jatkamista, mutta niistä tulee kertoa rehellisesti lukijoille. Tutkimuksen virhelähteiden kriittinen arviointi suhteessa tutkimustuloksiin kuuluu tutkimustekstiin. (Vilka, 2006, ss. 99–100)

Suosittelavaa on, että tutkija pitäisi muistiota tai päiväkirjaa, johon hän kirjaa tutkimusaineistoa tutkimustilanteessa. Se on hyödyllinen apuväline, kun tehdään mitä tahansa tutkimusta. Päiväkirja on hyvä tapa tallettaa yksityiskohtaisesti tutkimuskohdetta koskevat havaintonsa, tapahtumat ja tuntemuksensa, joko heti tai pian havainnoinnin jälkeen. Päiväkirjaan on suositeltavaa kirjata myös muistiinpanoja luetusta lähdekirjallisuudesta ja tutkimuksista. Lähdekirjallisuudesta voidaan kirjata muun muassa suoria lainauksia ja niihin liittyen omia oivalluksia ja päätelmiä. Vuoropuhelua on tärkeää kirjoittaa ylös, jotta tutkijan oma ymmärrys, tutkimusaineiston ja lähdeaineiston vuoropuhelu tulee näkyväksi (Vilka, 2006, s. 100 & Vilka & Airaksinen, 2003, ss. 19–21)

4.9 Aineistonkeruumenetelmä – luotain / tutkimuspäiväkirja

Luotain on itsedokumentointiin käytettävä menetelmä, jossa osallistuja saa dokumentoida omaa tai muiden toimintaa omin sanoin (Tuulaniemi, 2011, s. 151). Luotain on asiakaslähtöinen aineistonkeruumenetelmä, sillä henkilö itse määrittelee sen, mitä kirjaa ylös ja havaitsee itselleen merkitykselliseksi. Dokumentointitapoja on useita, esimerkiksi kirjoittaminen, valokuvaaminen, kuvien leikkaaminen tai piirtäminen. Luotain tulee olla lähtökohtaisesti kiinnostava ja innostava, mutta myös tarpeeksi yksinkertainen, jolloin osallistujan on helppo tarttua itsedokumentaatioon (Mattelmäki, 2006, ss. 11–12).

Luotain on arvokas itsedokumentoinninväline, jolla on tarkoitus kerätä tietoa osallistujan näkökulmaa ja omakohtaista tietoa, kokemuksista, havainnoista, ryhmän onnistumisesta ja kehittämiskohdista. Tutkija on tietoinen alusta lähtien, etteivät osallistujat välttämättä ole sitoutuneita pitämään tutkimuspäiväkirjaa sääntillisesti. Tutkimuspäiväkirja ei ole tärkeä ryhmän osallistumisen kannalta, vaan on tutkimukseen liittyvä erillinen osa.

Tutkijalla on oma tutkimuspäiväkirjansa, johon hän kirjaa omat havainnot, omat ja muiden tunnelmia ja ajatuksia ryhmämuotoisesta toiminnasta (Vilka & Airaksinen, 2003, ss. 19–21). Jotta teksti pysyy helppolukuisena, tästä eteenpäin käytän luotaimen tai itsedokumentoinnin sijaan sanaa tutkimuspäiväkirja, jota olen myös ryhmässä käyttänyt.

Tässä tutkimuksessa tutkijan tutkimuspäiväkirjan lisäksi kaikille osallistujille jaettiin luotain. Luotaimen sisältö oli pakattu kirjekuoreen. Kirjekuori sisälsi ohjeistuksen, pienen muistion, kynän, tarroja, purukumia ja tikkarin. Muistioon oli tarkoitus ilmaista vapaasti omia havaintoja ja tuntemuksia ryhmään liittyen. Ohjeistus käytiin läpi ensimmäisellä tapaamiskerralla tulkin kanssa, jotta osallistuja hahmotti ja ymmärsi paremmin, miksi tutkimuspäiväkirjaa olisi tärkeää pitää koko ryhmän ajan.

Kuva 1. Ohjeet tutkimuspäiväkirjaan täyttämiseen

Ohjeet tutkimuspäiväkirjaan

Olette kaikki kanssatutkijoita ja tutkimme menetelmää:

- Miten menetelmä toimii?
- Mitä "hyötyä" siitä on?
- Onko osallistuja tullut nähdyksi, siten kuin haluaa?
- Onko osallistuja saanut osallistua ja vaikuttaa ryhmässä?
- Miten ryhmä toimii yhdessä?
- Miten Natalie ohjaa ryhmää?

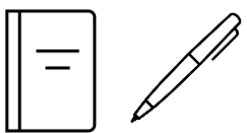
 Mikä merkintä? Voit kirjoittaa, piirtää tai käyttää tarroja, saat itse päättää.

Huom! Kun teet merkinnän päiväkirjaan, merkitse sivulle aina päivämäärä!

Merkintä liittyy sinun havaintoihisi ja kokemukseen (apukysymyksiä):

- Miten tapaaminen meni?
- Millainen tunnelma ryhmässä oli?
- Oliko minulla hyvä olla? Miksi?
- Missä onnistuin tänään?
- Opinko jotain uutta itsestäni?
- Olisiko jonkun voinut tehdä toisin ja miten?

Tutkimuspäiväkirja palautetaan 14.5.2022

5 Voimauttava valokuva ryhmän suunnittelu

Ryhmämuotoisessa toiminnassa on hyviä puolia ja mahdollisuuksia, mutta onnistuakseen ryhmätoiminta vaatii enemmän tarkastelua ja suunnittelua, kuin kahdenkeskeiset tapaamiset. Kahdenkeskeisessä tapaamisessa ohjaaja ottaa huomioon vain yhden henkilön, mutta ryhmässä tulee tunnistaa kaikki jäsenet yksilöinä ja tunnistaa heidän yksilölliset tarpeensa.

Monikulttuurisessa ryhmätoiminnassa tulee huomioida ryhmän erityispiirteet ja kulttuurisensitiivinen työote. Kulttuurisensitiivisyyteen ei riitä selkosuomen käyttö, vaan tarvitaan ammattilaisen kokonaisvaltaista kulttuuriosaamista. Luvun alkukappaleet esittelevät teemoja kuten, millaisia edellytyksiä perheryhmäkodissa järjestettävä ryhmätoiminta vaatii ohjaajalta. Luvun loppupuolella teemat kääntyvät vähitellen suunnittelun aikaiseen aikaan ja sen vaiheisiin.

5.1 Kulttuurisensitiivinen työote

Voimauttava valokuva työskentelyotteena on sensitiivinen, kaikkia ihmisiä kunnioittava ja arvostava. Voimauttavan valokuvan rinnalle on otettava myös kulttuurisensitiivinen työote, sillä voimauttava valokuva ei erikseen tunnista kyseisen ryhmän erityispiirteitä, joita tulee ottaa huomioon työskennellessä yksin maahan tulleiden alaikäisten parissa.

Kulttuurisensitiivisellä työotteella pyritään palvelun järjestämisen, saatavuuden ja saavutettavuuden niin, että eri taustoista tulevien ihmisten erilaiset tarpeet osataan ottaa huomioon. Ammatillaisen kulttuurinen osaaminen muodostuu kulttuurisesta tiedostamisesta, tuntemuksesta, taidoista, kohtaamisesta ja motivaatiosta. Työotteessa omat kulttuuriset tottumukset ja arvot peilataan toisen kulttuuriin ja tottumuksiin.

(Castaneda ym., 2018, ss. 113–114)

Maahan muuttaneet ihmiset tarvitsevat palveluissa tavanomaista kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa, pitkäaikaista ja suunnitelmallista tukea sekä totuttua enemmän ohjausta. Kulttuurisensitiiviseen työotteeseen kuuluu kohtaaminen ihminen yksilönä, sen sijaan että hän edustaa tiettyä kulttuurista tai etnistä taustaa. On tärkeää tiedostaa, että saman kulttuurin sisällä tavat ja uskomukset voivat erota toisistaan. Oman kielisen materiaalin ja selkosuomen käytön tueksi tarvitaan myös tulkkivälineistä työskentelyä. (Castaneda ym., 2018, ss. 115–117)

Tulkkivälineisessä työskentelyssä tulee varmistaa, että asiakas saa laadukasta ja ammattimaista tulkkausta, sekä tulee oikein ymmärretyksi tulkkaustilanteissa. Työskentely tapahtuu aina tulkkivälineisesti, kun asiakkaan kielitaito ei riitä asioiden selvittämiseen. Läsnäolotulkkausta tulisi suosia etätulkkausten sijaan. Tulkkivälineisessä työskentelyssä tulee ottaa aika huomioon, sillä tulkkaustilanteessa menee yleensä kaksinkertainen aika. Jos on tiedossa useampia tapaamisia, niiden sujuvoittamiseksi on hyvä suosia samaa tulkkia. Tulkki hahmottaa paremmin kokonaiskuvan, kun hän on ollut mukana edellisissä tapaamisissa. (Castaneda ym., 2018, ss. 131–132)

Tulkkauksilanteessa tulee varmistaa, että asiakas tunnistaa, että tulkki on kielenkääntäjä ja työntekijä on pääasiallinen puhekuumpani. Kulttuurisensitiivisyys edellyttää joustavuutta työskentelyssä varsinkin, jos kyseessä on nuori asiakas. Voidaan pohtia, millä muilla keinoilla nuoren kanssa voisi ylläpitää yhteyttä. (Castaneda ym., 2018, ss. 131–132)

Ryhmää suunniteltaessa oli selvää, ettei pelkällä suomen kielellä saavuteta haluttua lopputulosta, sillä identiteetin ja minuuden käsitteet voivat olla omalla äidinkielellä vieraita käsitteitä, saati suomeksi käännettynä. Tässä tilanteessa tulkkivusteinen työskentely on luontevin ja varmin tapa. Etukäteen oli tiedossa, että tapaamiskertoja tulisi olemaan kahdeksan, mutta toiminnallisiin tapaamiskertoihin ei nähty tulkin tarvetta. Ajatuksena oli käyttää mahdollisimman paljon samoja tulkkeja, jotta tulkkivusteinen työskentely olisi sujuvampaa puolin ja toisin. (Liebmann, 2013, ss. 338–339)

5.2 Vuorovaikutustaitoinen ohjaaja

Vuorovaikutustaitoisen ohjaajan merkittävin ominaisuus on yhteys minuuden ulottuvuuksiin. Kun ohjaaja on sinut oman minuuden kanssa, hänellä on taito tunnistaa työskentelyssään ihmisen persoonan ulottuvuudet ja niiden ilmentymismuodot, asteet sekä esteet. Ohjaajan tulisi ymmärtää antaa tilaa, tiedostaa ohjattavien haasteita tunnistaa ja ilmaista tunteitaan. Näiden lisäksi hänen tulisi tunnistaa oma vaikutus ryhmään ja voida toimia esimerkkinä muille ryhmän jäsenille. Ohjaajan tulee osata kannustaa itseilmaisuuksiin ja antaa siitä myönteistä palautetta. Tämä on erityisen tärkeää, kun toinen osapuoli on hänen kanssaan eri mieltä. Tällöin korostuu ammattimaisuus sovitellessamme tilan antamisen, kannustamisen ja myönteisen palautteen välillä. (Aalto, 2002, s.31)

Ohjaajan vuorovaikutustaidot muiden osallistujien kanssa synnyttää turvallisen ryhmän. Jos joku osallistujista on erimieltä ohjaajan kanssa, tulee ohjaajan osata käsitellä sitä ilman, että pahastuu, närkästyty tai selittelee voimakkaasti olevansa oikeassa. Nämä reaktiot vuorovaikutuksessa voivat mahdollisesti vaarantaa tai tyrehdyttää ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen kokonaan. Ohjaajan tulee sisäistää, ettei osaa kaikkea, vaan tulee oppimaan muilta. Ohjaajan tulee nähdä potentiaali muissa, heidän kokemuksensa ja taitonsa sekä osata hyödyntää niitä. Todellinen kohtaaminen edellyttää halua ymmärtää toista

(vaikkei olisikaan samaa mieltä), kuunnella toista, lisääntyntä avoimuutta ja joustavuutta, sekä kykyä hyväksyä toinen toisena ihmisenä. (Aalto, 2002, ss. 33–35)

Ohjaajan on hyvä tunnistaa omat heikkoudet ja vahvuudet, jotta hän osaa paremmin ilmaista oman persoonansa ulottuvuuksia. Jos olemme käyneet prosessin itse läpi, se vaikuttaa toimintaamme. (Aalto, 2002, ss. 31–32) Esimerkiksi voimauttavan valokuvan ammatilliset perusteet (10 op) tulee suorittaa, ennen kuin ohjaaja voi alkaa käyttämään menetelmää työssään. Syy sille on, ettei ilman omaa henkilökohtaista prosessia, ei ohjaaja voi täysin ymmärtää ja sisäistää osallistujien prosessissa tapahtuvia tuntemuksia ja kehollisuutta. (Savolainen, 2009, s. 2011) Perusteiden jälkeen on mahdollista syventää opittua kolmivuotisella erikoistumisopinnoilla (40 op), jotka antavat oikeuden käyttää menetelmää laajemmin.

5.3 Yksilötapaamisista ryhmämuotoiseen toimintaan

Aluksi ajatus opinnäytetyöstä oli, että toiminnallisen opinnäytetyön lähtökohtana ovat kahdenkeskeiset voimauttavan valokuvan kuvausretket halukkaiden kesken. Ajatuksena oli keskittyä yhteen osallistujaan kerralla ja tehdä tapaamisten pohjalta syväluotaava tutkimus henkilötarinoiden pohjalta. Tarkoituksena oli syventyä tarkemmin nuoren elämään ja tapaamisten vaikutuksia itsensä katsomisen tapaan. Eettiset kysymykset ja näkemykset kuten, kuinka lähellä voin olla nuoria ja käytäntö jo ansaittua luottamusta väärin, vaikuttivat siihen, että pohdin asiaa toisesta näkökulmasta. Toinen dilemma oli nuorten tunnistettavuudessa. Miten osallistujat pystytään suojelemaan, niin ettei heitä tunnisteta tästä tutkimuksesta?

Tapasin Miina Savolaisen työohjauksellisissa merkeissä (28.10.2021) ja sain paljon ajatuksia siitä, miten ryhmä tulisi parhaiten muodostaa. Yksi huomio tuli alkuun, että osa osallistujista voisi kokea kahdenkeskeiset tapaamiskerrat liian intensiivisiksi ja näin ollen eivät halua osallistua ollenkaan. Lisäksi moni osallistujista tulee perhekeskeisestä kulttuurista, joten tämä näkökulma tuli huomioida ryhmää suunniteltaessa. Ryhmämuotoisessa toiminnassa osallistujat voisivat saada tukea ja kannustusta muista ryhmänjäsenistä. Ryhmän muiden osallistujien äänet tulevat esille ja tuo enemmän uskottavuutta, kuin yhden henkilön tuoma

ääni. Näin ollen osallistujille tarjotaan myös mahdollisuus lupa vetäytymiseen ja nousta vahvemmin esille omien tarpeiden mukaisesti. (henkilökohtainen tiedoksianto, 28.10.2021)

Yllä olevat pohdinnat huomioon ottaen, päädyin ryhmämuotoiseen toimintaan. Tutkimus sai moniulotteisemman ja syvemmän ulottuvuuden eli dialogin. Miten osallistujat näkevät itsensä lisäksi, muut ryhmään osallistujat? Millaista lisäarvoa muut ryhmänjäsenet tuovat itsensä katsomisen tapaan? Millaista dialogia ryhmässä käydään? Hyvin suunnitellussa ryhmämuotoisessa toiminnassa yhteisöllisyys korostuu ja voimauttavan valokuvan menetelmä toteutuu parhaiten yhdessä tekemällä ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (henkilökohtainen tiedoksianto, 28.10.2021)

5.4 Turvallinen ryhmä

Ryhmässä tapahtuva toiminta voi jakaantua kahteen ryhmäilmiöön, jotka ovat kiinteytyminen ja hajoaminen. Kiinteytymisessä ryhmänjäsenet alkavat tuntea samanhenkisyttä ja luoda ryhmän sisäistä yhteishenkeä. Kiinteytymisellä voi olla vaaransa, jos ryhmäkoko on pienempi kuin kolme, jolloin vapaata itsenäisyyttä saattaa uhata ryhmäpaine. Hajoaminen taas kuvastaa ryhmän sisällä muodostuneita pienempiä ryhmiä. (Niemistö, 2002, s. 57)

Ryhmän ihannekoko on 5–10, jotta ryhmän vuorovaikutus on optimaalisin. Jos osallistujia on kahdesta kolmeen ryhmä lakkaa olemasta ryhmä ja näyttäytyy enemmän ”yksilöinä ryhmässä”- toimintana. Toisaalta, jos ryhmässä on enemmän kuin yhdeksän jäsentä, vaarana on, että ryhmän vuorovaikutus vähenee. Pienryhmän vahvuuksia ovat aktiivisuus, tasainen osallistuneisuus ja persoonallisuus. (Niemistö, 2002, ss. 57–59)

Ennen ryhmää on tiedostettava ja tunnistettava ryhmän osallistujien temperamenttisuus. Tämä on hyvä tunnistaa, sillä pystymme ymmärtämään eri osallistujan tarpeet ja tarvittaessa reagoimaan niihin. Tasapaino kaikkien kesken, jotta tilaa ottavat antavat tilaa muille ja tilaa tarvitsevat ihmiset saavat mahdollisuuden vetäytymiseen. Miten kaikki saadaan näkyväksi?

Myönteisen palautteen antaminen on yksi parhaimpia tapoja lisätä ryhmän turvallisuutta. Sen vastaanottaminen lisää ihmisen sisäistä turvallisuutta ja olo paranee. Kun oma olo paranee, on helpompi olla luottavaisessa suhteessa ryhmän muihin jäseniin. Luottamuksen lisääntyessä kasvaa myös ryhmän turvallisuus. Lisäksi myönteisellä palautteella on vaikutus luovuuden ja viihtyvyyden lisääntymiseen sekä rohkaisee kehittämään itseilmaisua. (Aalto, 2002, ss. 82–83)

Vuorovaikutuksen ja ryhmäkoon lisäksi ryhmän turvallisuutta voidaan vahvistaa ulkoisilla keinoilla. Ryhmän fyysinen tila tulisi olla mahdollisimman sopiva toimintaan nähden. Ryhmä tarvitsee tilavan, valoisan ja rauhallisen huoneen. Ryhmän tarpeet vaikuttavat tilan palvelevuuteen. Tilan tärkein ominaisuus on fyysisesti suljettu tila, jossa ulkopuoliset eivät kuule tai näe, mitä ryhmässä tehdään. Fyysinen tila ryhmälle voi myös muuttua, sen tarpeista tai esimerkiksi säästä johtuen. Fyysinen tila voi olla myös ulkona, kunhan se palvelee ryhmän tarpeita. Tärkeät ominaisuudet ovat tilalle, pystyä luottamuksellisesti työskentelemään, keskustelemaan ja kuuntelemaan toisia. (Niemistö, 2002, ss. 51–52)

5.5 Yhteistyö

Ryhmä ei pääsisi alkamaan ilman monitahoista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tässä vaiheessa on mainittava voimauttavan valokuvan erikoistumisopintojen kanssaopiskelijoiden tuki sekä ideariihet. Ilman heidän tuomia ajatuksia ryhmän sisällöstä ja ideoista, olisi ryhmä sisällöllisesti jäänyt valjummaksi. Sen lisäksi sain suunnitteluun ja ideointiin työnohjauksellista ohjausta Miina Savolaiselta. (henkilökohtainen tiedoksianto, 28.10.2021)

Ryhmän luominen ja toteuttaminen vaati tiivistä yhteistyötä yksikön kanssa, jossa ryhmä toteutettiin. Lisäksi suunnitelmaa oli hyvä tarkastella useammasta näkökulmasta ja saada palautetta ennen kuin ryhmä käynnisti toimintansa. Oman oppimisen kannalta oli syytä tiedostaa ryhmän tarpeet ja hyväksi havaitut menetelmät ryhmätyöskentelyssä. (Niemistö, 2007, s.69)

Ennen kuin ryhmä pääsi aloittamaan toimintansa, oli etukäteen tehtävä suunnitelma, joka esitetään yksikön esihenkilölle (Niemistö, 2007, s 68). Esihenkilö vastaa yksikön

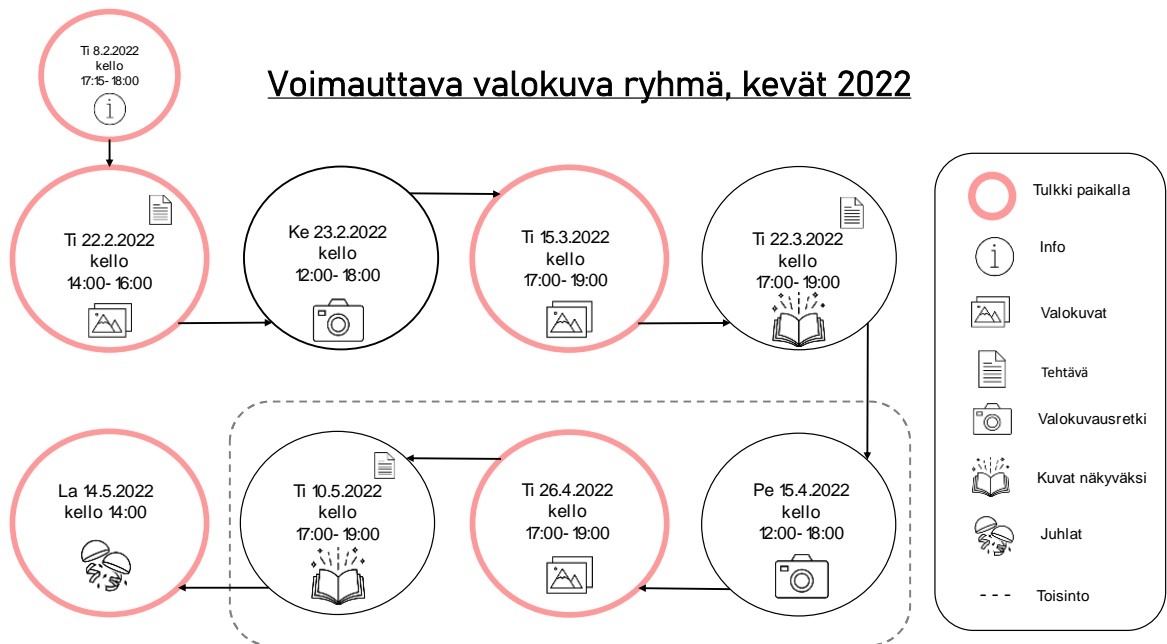
kokonaisuudesta ja tarkastelee, onko kyseiselle ryhmälle tarvetta. Laadin alustavan suunnitelman ja suunnitelman hyväksyminen tapahtui yksikössä. Hyväksymisen jälkeen tuli hakea tutkimuslupa Espoon kaupungilta. Kun lupa myönnettiin, prosessi eteni vaiheeseen, jossa suunniteltiin ryhmän tarkempi aikataulutus yksikön kanssa. Tarkemman suunnitelman jälkeen, otin yhteyden yksikössä asuvien nuorten edustajiin. Laadin sähköisen saatekirjeen, joka sisälsi oleellisen informaation ryhmämuotoisesta tutkimuksesta ja voimauttavan valokuvan menetelmästä. Saatekirjeen liitteenä oli huoltajan suostumuslomake.

5.6 Ryhmän aikataulutus

Ryhmän keston, kokoontumistiheyden ja jaksotukseen löytyi useita teoksia, joissa suositellaan säännönmukaisuutta ja tietynlaista rytmiä. Tämän ryhmän kokoontumistiheys ja jaksotus määräytyi pääosin osallistujien aikataulujen ja tarvittavan aikavälin mukaisesti. Ryhmä suunniteltiin niin, että loma-aikoina oli useampia ja pitempiä tapaamiskertoja. Arki-iltaisina oli sama viikonpäivä ja kellonaika, jotta nuoret muistivat tulla tapaamisiin. Arkisin tapaamiset olivat mitoitettu kahden tunnin mittaisiksi, sillä tulkkaukseen huomioitu aika lisättiin suunniteltuun sisältöön. Toiminnalliset tapaamiset ja ne, joissa ei ollut tulkkeja olivat ajaltaan joustavampia. (Niemistö, 2007, ss. 52–56 & 73)

Tapaamisrungon visualisointi suunnittelu- ja toteutusvaiheessa oli asioita helpottava. Kaikki osapuolet olivat tietoisia siitä, mitä, missä ja milloin tapahtuu, sekä millaisia ennakoivalteluita tarvittiin. Tapaamiskertojen sisältö oli mietitty niin, että se oli muokattavissa tarpeiden mukaisesti. Jos jokin ei toiminut tai osallistujat halusivat tehdä toisin, osallistujilla oli mahdollisuus vaikuttaa ryhmän sisältöön, muttei juurikaan aikatauluun. Kyseessä oli luova prosessi, joka pystyi muuttamaan muotoaan ryhmän edetessä osallistujien tarpeiden mukaisesti.

Kuva 2 Voimauttava valokuva ryhmän aikataulu

Välit ryhmien välille suunniteltiin niin, että ehdin suunnittelemaan ja hankkimaan tarvittavat materiaalit seuraavalle kerralle. Esimerkkinä kertakäyttökameroiden filmit tuli viedä kehitettäväksi ennen seuraavaa kertaa. Kehitykseen varauduin useammalla viikolla. Näin ollen ryhmään tuli käytännöllisistä syistä pidempiä taukoja.

Ryhmän aikataulussa oli tarkoituksella kaksi samalla idealla toistuvaa jaksoa, joihin osallistuja sai halutessaan osallistua joko molempiin jaksoihin tai vain toiseen jaksoon. Jakso alkoi valokuvausretkestä ja päättyi valokuva-albumityöskentelykertaan. Kahden jakson taktiikka oli kokeileva ja mahdollisti kehittää kertoja. Jos ensimmäisellä jaksolla olin havainnut joitain epäkohtia, joita pystyin muuttamaan seuraavalla jaksolla tai mahdollisesti kokeilla toisenlaista lähestymistapaa.

Lisäksi mallissa oli huomioitu osallistujien temperamenttisuus ja motivaatio. Joku osallistujista saattoi olla aktiivisesti heti mukana, mutta innostus saattoi lopahtaa, kun välit olivat liian pitkiä. Aikataulutukseen oli mietitty juuri niitä osallistujia, jotka eivät olleet heti täysin vakuuttuneita ryhmästä. Joku oli aluksi epäileväinen, eikä halunnut ensin osallistua, mutta myöhemmässä vaiheessa kiinnostus heräsi ryhmää kohtaan. Ryhmän sisälle

mahdollistettiin ryhmään pääsy, myös myöhemmissä vaiheissa ja osallistuja ei kuitenkaan menettänyt kertojen sisältöjä.

6 Voimauttava valokuva ryhmän toteutus

Ryhmäkokoontumisia oli kevään 2022 aikana kahdeksan kertaa, joissa osallistuja pääsi ryhmämuotoisen toiminnan kautta vahvistamaan kuvaa siitä, kuka hän on ja vahvistamaan omaa katsomisen tapaa. Ryhmän muiden osallistujien tuki, osallistujan oman henkilökohtaisen prosessin eteenpäin viemisessä, vahvistui kertojen aikana.

Ennen jokaista tapaamista suunnittelin ja valmistelin tarkemmin ryhmän sisällön. Esimerkiksi esittelin esitykseni voimauttavan valokuvan erikoistumisopintoja opiskeleville opiskelijoille. Sain paljon uusia näkökulmia ja ideoita toteutukseen, miten minun kannattaisi lähestyä mahdollisia osallistujia. Palautteiden myötä, koko esitykseni muutti muotoaan.

Tämä luku koostuu voimauttava valokuva ryhmän toteutusvaiheista. Jokainen kappale sisältää kuvailun siitä, millainen sen kerran ryhmätapaaminen oli ja mitä se piti sisällään. Luku 6.6 Toisinto pitää sisällään vain tiivistelmän ryhmäkertojen toisinnosta. Siihen on koottu olennaiset pääkohdat, jotka ovat poikenneet ensimmäisistä kerroista. Joissain kappaleissa on otteita suoraan nuorilta saatuja palautteita ja tutkimuspäiväkirjaan kirjatusta muistiinpanoista.

6.1 Lempeä ja tunnusteleva ensi kohtaaminen

Osallistuja 1: *"Tää sun esitys kosketti mua paljon. Mä en tajunnut aiemmin, että mä en ole ainoa, joka miettii näitä asioita tällä tavalla."*

Osallistuja 3: *"Toi esitys oli tosi ***peukku***"*

Osallistuja 4: *"Fifty-fifty, et tuunko mukaan."*

Sovin yksikön kanssa etukäteen, että menen kertomaan toiminnallisesta opinnäytetyöstä ja siihen kuuluvasta ryhmästä kaksi viikkoa ennen, kun ryhmä oli tarkoitus virallisesti käynnistää. Tapaamisen tarkoituksena oli kutsua kaikki henkilökohtaisesti ryhmään esityksen

kautta. Paikalle oli saatu kaikki perheryhmäkodissa asuvat nuoret. Läsä oli kolme erikielistä tulkkia, jotka tulkkasivat esitykseni osallistujien äidinkielle.

Esityksessä oli toistakymmentä kuvakortin tyylistä diaa. Yhdellä dialla oli yksi kuva, kysymys tai sana, jotka kuvastavat voimauttavan valokuvan avainsanoja ja teemoja. Esitys sisälsi omakohtaisen voimauttavan valokuvan prosessin, kuten mitä olen menetelmän kautta oppinut itsestäni, miten olen ennen itseni nähnyt ja miten katson itseäni nyt. Esityksessä olin miettinyt juuri kyseistä kohderyhmää ja miten esitys saattaisi olla mahdollisimman samaistuttava omien kokemuksieni kautta. Tarkoituksena oli, että heidän kiinnostuksensa heräisi ryhmää kohtaan. Kohderyhmän lisäksi olin huomionnut tulkit. Tulkeille oli helpompaa tulkata puhettani, kun dialla ei ollut liikaa tekstiä.

Kuva 3 Esimerkki kuvakortin tyylisestä diasta

Esityksessä kerroin useaan kertaan, että tähän ryhmään osallistuminen on vapaaehtoista ja kyseinen ryhmä on osa opinnäytetyöni aineistoa. Toin esille, että ryhmässä otettuja kuvia en tule opinnäytetyössäni käyttämään, vaan valokuvat ovat heidän omia ja heillä on määräysvalta kyseisiin kuviin.

Reaktio oli nuorilla vaihtelevaa. Yksi ilmoittautui ryhmään heti esityksen päätteeksi, kun taas yksi ilmoitti, ettei halua osallistua ryhmään. Loput jääneet sulattelemaan asiaa ja pohtimaan itseksensä esityksen sisältöä. Esityksen jälkeen jaoin kaikille fyysiset kutsukirjeet, jonka oli lukenut esityksen alussa ääneen. Näin heille kutsu oli käännetty omalle äidinkielelleen.

6.2 Tarina omakuvan kautta

”Ensimmäinen tapaaminen Voimauttava valokuva kurssin ympärillä oli tosi kiva, motivoiva ja kannustava.” – Ote osallistujan tutkimuspäiväkirjasta.

Osallistuja 1: *”Mun ei oo helppo kertoa itsestäni.”*

Osallistuja 2: *”Ei munkaan.”* – Ote käydystä keskustelusta.

Kutsu oli sisältänyt ennakkotehtävän, joka pyysi osallistujia tuomaan ensimmäiselle kerralle kuvan, joka on osallistujalle itselleen merkityksellinen. Tehtävä oli tarkoituksella jätetty väljäksi, jotta jokaiselle löytyisi varmasti mieluinen kuva. Ensitapaaminen aloitettiin harjoitteella, jossa istuimme ringissä. Jokainen kierrätti oman kuvansa ringissä. Samalla kuva kiersi ympäri, tuli kuvan omistaja kertoa kuvasta sen, mitä koki tarpeelliseksi jakaa. Jokainen harjoitteeseen osallistunut jakoi kuvansa. Ryhmässä vallinnut iloinen ja kupliva tunnelma. Jokainen halusi jakaa kuvansa muiden kanssa ja kaikki osallistujat kuuntelivat toisiaan. Harjoite lähensi toisia ja kasvatti ryhmän sisäistä luottamusta. Jokainen tuli nähdyksi oman kuvansa ja kerrotun tarinan kautta.

Harjoitteen jälkeen kävimme läpi ryhmän aikataulun, mitä ryhmässä on tarkoitus tehdä tulevilla kerroilla sekä yhteiset ohjeet. Kerroin myös jokaisen henkilökohtaisesta prosessista, joka on omanlaisensa matka, jota ei voi verrata muiden kanssa. Pohjustin asiaa tuomalla esiin osallistujien omat voimavarat ja motivaation. Osa osallistujista haluaa työstää syvemmin omaa henkilökohtaista prosessia, kun taas osa haluaa nauttia ryhmästä ilman syvempää tarkoitusta.

Kuva 4 Voimauttava valokuva ryhmän toimintaohjeet osallistujille

	<p>Kysymykset: </p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuka minä olen? • Mikä on minulle tärkeää? • Nähdäänkö minut sellaisena kuin haluan tulla nähyksi? 	<p>Oma henkilökohtainen prosessi: Jokaisella on oma polkunsä, joka on saattanut meidät tähän paikkaan ja aikaan. Kaikilla on myös oma prosessinsa tässä ryhmässä. Kellutaan pelastusrenkaan kanssa eteenpäin: lempeästi, itseä kuunnellen ja anna virran kuljettaa. Luovuus on sallittua.</p>
	<p>Voimauttava valokuva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voimauttava valokuva toimii erilaisena nähyksi tulemisen muotona; sinä ja minä • Hyväksyvä ja lempeä katse itseä sekä muita kohtaan • Valokuvaustaitoja ei tarvitse olla • Luova prosessi, jota ei tule suorittaa 	<p>Ryhmän ohjeet: </p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kuvan ottamisesta on pyydetävä lupa 2. Kuvat kuvattavasta on hänen, ei kuvaajan 3. Toisia kuunnellaan ja autetaan 4. Puhutaan itsestä ja muista vain positiivisesti ja ystävällisesti 5. Napitetaan toisiamme lempeästi

Kokeilin kehittämäni ”Luova omakuva” harjoitetta, jossa oli tarkoitus piirtää tai käyttää jo olemassa olevia kuvia hahmottaakseen sen hetkistä sisäistä omakuvaa. Tarkoituksena oli käyttää luovaa tapaa lähestyä omakuvaa kohtaan. Osa ei ollut tottunut luoviin menetelmiin tai ollut kovinkaan innostunut luovan omakuvan tekemiseen. Harjoite oli hieman tehtävän antona haastava, mutta alkukankeudesta huolimatta, kaikki saivat aikaan sisäisen omakuvan. Sisäiset omakuvat käytiin läpi ja niiden kautta opimme toisistamme lisää.

Tapaamiskerran lopuksi kävin seuraavan päivän ohjelmaa, jolloin oli vuorossa valokuvausretki. Kuvausretkessä on hyvä antaa aikaa suunnitteluun, jotta kuvausparin toiveet ja ajatukset tulevat kuulluiksi. Annoin esimerkkejä, millaisia kuvia on mahdollista ottaa, missä olosuhteissa ja mitä se mahdollisesti vaatii osallistujilta.

Kuva 5 Toimintaohjeet valokuvausretkelle

Ohjeet valokuvausretkelle

Kuvausretkelle mukaan:

- Hyvä ja positiivinen mieli
- Lämpimät vaatteet
- Hyvät eväät ja lämmintä juotavaa
- Rekvisiittaa (vaihtovaatteita tai muuta kuten hattuja)
- Kännykkä tai kamera (jos on oma), jossa on riittävästi akkua
- Kertakäyttökamera
- Napittava ja lempeä katse
- Kehukaa toisianne

Suunnitelkaa ja miettikää yhdessä:

1. Millaisia kuvia kuvattava haluaa?
2. Missä haluatte kuvata?
3. Mitkä ovat yhteiset kiinnostuksen kohteet?
4. Milloin menette kuvaamaan?
5. Tarvitsetteko apua?

Huom! Valokuvausretkessä ei ole tärkeintä valokuvaustaidolla tai millä valokuvataan, vaan yhteisestä ajasta toisen kanssa.

6.3 Taianomainen valokuvausretki

Osallistuja 1: *”Hyvä kokemus.”*

Osallistuja 2: *”Mulla oli tosi hyvä päivä tänään!”*

Osallistuja 3: *”Milloin me nähdään ne kuvat? ---- Ai, miksi vasta silloin?”*

Yllä ovat osallistujien suorat palautteet valokuvausretken jälkeen.

”Retki oli kiva ja rentouttava. Minulla oli mukava olo. Löysin omasta itsestäni uuden puolen, jota en halua nyt tässä mainita. Mielestäni kaikki oli täydellistä, eikä mitään olisi tarvinnut tehdä toisin.” – Ote osallistujan tutkimuspäiväkirjasta.

Ensimmäinen valokuvaretki toteutettiin suunnitelmien mukaisesti 23.2.2022, johon osallistui kolme osallistujaa. Alkuperäinen suunnitelma oli jakaa osallistujat pareihin ja minun tehtävänä olisi ollut osallistujien sekä apusilminä että -käsinä. Varauduin olemaan apuna kuvaustekniikoiden kanssa. Alkuperäisessä suunnitelmassa oli, että yksiköstä olisi tullut työntekijä olemaan apukätenä sekä toimimaan havainnoija, mutta työvuorosuunnittelussa kuvausretkeä ei ollut otettu huomioon, joten kyseinen työntekijä ei päässyt mukaan.

Kuvauspaikka löytyi nopeasti. Päädyimme Kivenlahden rantaan sekä Soukan kukkulalle. Talvinen metsä, jossa lumi on satanut puiden oksille ja auringon paiste, tekivät kuvauspaikoista taianomaisen. Ryhmä ei halunnut jakaantua pareihin, vaan halusivat kuvata toisiaan yhdessä. Kuitenkin alkuun kaksi osallistujaa lyöttäytyi keskenään yhteen ja alkoivat kuvaamaan toisiaan. Tunnelma heidän välillään oli innostunutta, idearikasta ja mukaansa tempaavaa.

Yksi osallistuja jäi hieman syrjään ja vaikutti olevan aremman oloinen, eikä ollut niin rohkeasti muiden mukana. Luonnollisella tavalla meistä muodostui kuvauspari. Kuvasimme hetken kuvauspareina, mutta parityöskentely sulautui pian yhdeksi ryhmäksi ja jatkoimme kuvausretkeä yhdessä yhtenä ryhmänä. Minun tehtävänäni tuli katsoa, että kaikki pääsevät näkyväksi haluamallaan tavalla ja muut toimivat silloin osallistujalle apusilminä. Retkellä ei otettu vain yhden hengen kuvia, vaan kuvia otettiin ryhmänä ja ympärillä olevasta ympäristöstä. Ryhmäkuvat olivat luontevia ja välittömiä ensimmäisistä kuvista lähtien.

Retken aikana keskustelimme paljon erilaisista aiheista, ei vain ryhmän sisäisistä teemoista. Retkellä pääsimme syvällisiin keskusteluihin, vaikkei tulkkia ollutkaan paikalla. Keskustelunaiheena olivat yhteiskunnalliset teemat, jatko-opinnot, unelma-ammattit ja siitä onko maahanmuuttajilla mahdollisuus rikastua Suomessa. Keskustelussa rakennettiin ajatusta oman näköisen elämän rakentamisesta ja pohtimista millaisista lähtökohdista yksin tullut tulee Suomeen.

6.4 Ihastelua kuvien äärellä

Osallistuja 2 saa ohjaajalta palautetta, miten upea ja intensiivinen katse hänellä on kuvassa. Osallistuja 2 herkistyy ja kuiskaa hiljaa: *”Kiitos.”*

Ensimmäisen kuvausretken purku tehtiin kolme viikkoa siitä, kun kuvausretki toteutettiin. Alustuksessa kyselin kaikilta, millainen kuvausretki oli heidän mielestään. Muistot, siitä mitä he kokivat, olivat jo jokseenkin häipyneet. Kukaan ei oikein osannut sanoa, miltä kuvausretki tuntui näin jälkikäteen. Jännitys tilassa oli käsin kosketeltavaa. Vastauksiin mahdollisesti vaikutti jännitys ja halu nähdä kuvien lopputulokset mahdollisimman nopeasti.

Kertakäyttökameralla otetut kuvat levitettiin pöydän päälle ja niitä ihailimme yhdessä. Yksi osallistuja oli harmistunut siitä, ettei kaikki kuvat olleet teknillisesti onnistuneita. Keskustelua käytiin useamman kerran ennen kuvien katsomista ja kuvien katsomisen aikana, ettei tässä ole kyse kuvaustaidosta vaan itsensä katsomisen tavasta. Tämän osallistujan jännitys saattoi myös purkautua ilmaistun pettymyksen kautta.

Hän ei pystynyt katsomaan itseään kuvissa, vaan lähtökohtaisesti katsoi kuvien teknistä taitoa. Hän ei pystynyt katsomaan ollenkaan hänestä otettuja, vaan sulloi ne pinoon ja sanoi, ettei ole yhtään hyvää kuvaa itsestään. Kannustin, että näyttäisi kuviaan muille ja muut olisivat hänen apusilmään. He kertoisivat heidän ajatuksiaan kuvista, mutta tähän hän ei suostunut. Osallistuja pystyi kohtaamaan sellaisia kuvia paremmin, jossa oli hänen lisäksi muitakin osallistujia. Lempeys muita kohtaan ja kollektiivinen armollisuus heijastui itseensä katsomiseen.

Toiset osallistajat pystyivät katsomaan itseään armollisemmin ja lopullinen vapautuminen tapahtui, kun katsoimme digikameralla otetut kuvat. Tämän aikana lähes jokaisen kuvan kohdalla kuului hihkaisuja, ihailevia ja kauniita sanoja toisilleen sekä ystävällisiä katseita puolin ja toisin. Silmät syttyneet kaikilla omien ja toisten kuvien äärellä. Kaikilta osallistujilta nousi halukkuus, että haluavat uusia kuvausretken mahdollisimman pian.

Lopuksi pohjustin seuraavan kerran tapaamiskerran tarkoitusta, sillä seuraavalle kerralle ei ollut tarkoitus tilata tulkkeja paikalle. Kaikki osallistajat halusivat tehdä fyysisen valokuva-

albumin. Osallistujat saivat valita itselleen merkitykselliset kuvat digikuvista, joista teetin paperikuvat seuraavaa kertaa varten, jotta albumityöskentely olisi mahdollista.

6.5 Valokuva-albumityöskentely

Osallistuja 1: **”*puhuu aluksi omalla kielellään omille kuvilleen ihailevasti*** *Tämä on minun paras kuva!”*

Osallistuja 3: *”Vau, vau, vau!”*

Tätä kertaa varten toin mukaan valokuvat, albumit ja muun tarvittavan. Ryhmäkerta oli luova, rento, hauska ja maadoittava. Osallistujat sommittelivat albumiinsa valitsemiaan kuvia, kun samanaikaisesti taustalla soi osallistujien valitsemaa musiikkia. Musiikki toimi tunnelman nostattajana ja loi positiivista ilmapiiriä. Musiikki synnytti keskustelua, osa osallistujista halusi jakaa ja kertoa, mistä heidän valitsemissaan lauluissa kerrotaan.

Albumin toteutustapa oli vapaa. Tehtävänantona oli, että albumi voi koostua myös muistakin, kuin kuvausretkellä hänestä otetuista kuvista. Tärkeintä oli, että kuvat ovat osallistujalle itselleen merkityksellisiä kuvia esimerkiksi paikoista, ihmisistä, luonnosta, väreistä, muodoista ja ruuasta. Albumit olivat keskenään sisällöltään erilaisia. Osa halusi tilata omia tärkeitä ja merkityksellisiä kuvia lapsuudesta sekä tärkeitä henkilöistä. Joku lisäili maisemakuvia, omakuviansa lisäksi. Osallistujilla oli mahdollisuus kirjoittaa albumiin. Yhteneväistä albumeissa oli se, että jokaisessa albumissa oli omakuviansa lisäksi retkeltä otettuja ryhmäkuvia.

Monille kantasuomalaisille kotialbumi on tärkeä, johon kootaan muistoja lapsuudesta ja nuoruudesta. Toisin kuin kantasuomalaisille, albumityöskentely oli vierasta osallistujille. Koen työskentelyn olleen arvokasta osallistujille, sillä albumeissa näkyi heidän kädenjälkensä. Albumi voi olla tulevaisuudessa hyvinkin merkityksellinen. Työskentely omien kuvien äärellä mahdollisti erilaisen tarkastelun, identiteetin ja minuuden erilaisille puolille sekä nähdyn tulemiselle. Uskon identiteetin vahvistumisen ja hyväksytyksi tulemisen tunteen, tukevan kotoutumista ja oman näköisen elämän rakentumista.

6.6 Toisinto

Toisinto kuvausretkestä toteutettiin 15.4.2022 Suomenlinnassa. Ennen retkeä lähetin uuden kutsun kaikille perheryhmäkodin nuorille. Kutsu luettiin ääneen tulkin välityksellä yhteisötapaamisessa. Yhteisötapaaminen on kuukausittain perheryhmäkodin nuorille ja henkilökunnalle järjestettävä tapaaminen, jossa keskustellaan yhteisesti perheryhmäkodin arjesta. Kutsu kuvausretkeen oli jälleen avoin kaikille halukkaille. Kuvausretken yhteyteen oli järjestetty piknik Suomenlinnassa, josta oli maininta kutsussa. Kirjeessä toin esille, ettei kuvausretkellä ei tarvitse olla itse kuvissa, vaan voi vapaasti keskittyä maiseman kuvaamiseen.

Kutsu tuotti tulosta, sillä kaksi, jotka eivät ennen olleet osallistuneet ryhmätoimintaan osallistuivat kuvausretkelle. Kuvia otettiin huomattavasti vähemmän, kuin ensimmäisellä kerralla. Kuvausretken paikka eli Suomenlinna oli kävijöille ennestään tuntematon, joten aikaa kului paikan ihasteluun ja piknikeväiden nauttimiseen. Toin mukana erilaisia kameroita, joita oli mahdollista testata ja kuvata niillä. Tämä herätti osallistujissa mielenkiintoa. Toisinnon lopputunnelma oli, että tällä kerralla keskityttiin enemmän yhdessäoloon, uuden paikan ja välineistön tutustumiseen.

Osallistuja 1: *"Mulle positiivinen palaute on tärkeää, koska sitä ei kuule tarpeeksi usein."*

Osallistuja 2: *"Mut sitten, jos sanon positiivista jollekin toiselle, niin se toinen voi ymmärtää mut väärin."*

Osallistuja 3: *"Mä en oo hyvä tässä palautteiden annossa."*

Osallistuja 5: *"Mulle tää positiivinen palaute toiselle on toisen arvioimista. Kaikki palaute on mulle arvioimista."*

Uusinta kuvien katsomisen kerralla annettiin palautetta toisillemme post-it lappujen avulla. Annoin esimerkkejä, mitä voisi kirjoittaa lapulle, jos tehtävä tuntui vaikealta. Tehtävä oli useammalle osallistujalle haastava. Hyvän palautteen antaminen toisille tuntui joillekin haasteelliselta, etäiseltä ja vieraalta. Osa oli positiivisesti mukana, kun taas osa mietti sitä, ettei osaa antaa tai ei ole tottunut antamaan hyvää palautetta toiselle. Ne, jotka olivat

positiivisesti mukana, kannustivat muut mukaan ja lopulta kaikki kirjoittivat tai vaihtoehtoisesti piirsivät palautteita toisilleen.

Toisella valokuva-albumityöskentelyn kerralla keskityttiin enemmän ryhmälopetuksen suunnitteluun, kuin fyysisen albumin tekemiseen. Painotin juhlien suunnitteluvaiheessa, että juhlat ovat meille ja juhlimme toisiamme. Siksi olisi hienoa, että juhlat olisivat juhlijoiden näköiset. Moni oli halukas osallistumaan juhlien suunnitteluun. Yhdessä pohdimme kuka olisi vastuussa mistäkin, jotta onnistuneet juhlat saadaan aikaiseksi.

Juhlapaikan tila oli pihapiirissä sijaitsevassa kerhotilassa. Osallistujien kanssa jaettu vastuualueet aina kaupassa käymisestä, lihanmaustamisesta aina grillaukseen asti. Pohdimme erilaisia ehdotuksia, miten saamme tuotua otettuja kuvia esille. Kaikki eivät olleet halukkaita esittelemään tai tilaamaan suurennoksia kuvistaan ja esittelemään niitä muille perheryhmäkodin nuorille. Joten ajatus näyttelystä ei tuntunut luontevalta tässä ryhmässä, vaan juhlien pääpaino keskittyi yhdessäoloon ja hyvään ruokaan.

6.7 Juhlat

Ryhmän lopetusjuhlat olivat pihapiirissä järjestettävät grillijuhlat, jossa juhlimme toisiamme yhdessä tekemisen kautta. Juhlien järjestelyissä aina suunnittelusta toteutukseen asti, osallistujat olivat tiiviisti mukana. Osallistujat halusivat, että kaikki perheryhmäkodin nuoret kutsutaan mukaan juhliin, jotta heille voidaan näyttää, millainen ryhmä meillä on ollut kevään ajan. Ajatus osallistuneilla oli, että näin voisimme herättää loppujen mielenkiinto ryhmää kohtaan.

Tullessani juhlapäivänä kerhotilan pihalle, juhla järjestelyt olivat jo hyvässä käynnissä. Osa osallistuneista oli laittamassa grilliä kuntoon ja samalla toiset laittaneet vartaita, joiden lihat olivat maustuneet yön yli. Jokainen osallistuja huolehti omasta annetusta tehtävästään ja jokainen vaikutti olevan innostunut tulevista juhlista. Grillauksen aikana musiikki soini taustalla, iloinen puheensorina, rento ilmapiiri luonut yhteisöllistä ja juhlan tuntua.

Juhlissa ollut mukana Polaroid-kamera, jolla muistelimme taas, miten kuvia tulee ottaa ja miten lupa tulee kysyä kuvattavalta. Juhliin osallistui nuoria, jotka eivät olleet osallistuneet voimauttavan valokuvan ryhmään. Grillauksen ja syönnin jälkeen juhlissa tanssittiin halukkaiden kesken. Juhlista otetut kuvat aseteltiin perheryhmäkodin seinälle kollaasiksi muistoksi juhlista. Juhlat olivat rennot ja tekijöidensä näköiset. Mitään erityistä ohjelmaa ei suunniteltu etukäteen, vaan ajatus oli yhteisistä juhlista, jossa juhlistamme itseämme ja meitä yhdessä.

Jälkikäteen kävin perheryhmäkodilla jakamassa kaikille osallistujille diplomit osallistumisesta ryhmään (liite2), kortin, jossa kiitin ryhmään osallistumisesta ja pienen kirjoituksen, jossa toin esille, miten näen hänet nyt toisin osallistumisen myötä.

7 Voimauttava valokuva ryhmän analyysimenetelmät

Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät voidaan jakaa karkeasti kahteen eri ryhmään. Toisessa analyysimuodossa, jokin tietty teoria ohjaa analyysiä, kun taas toisessa muodossa ei lähtökohtaisesti ohjaa mikään teoria, mutta niitä voidaan soveltaa tarpeen mukaan. Lisäksi analyysimenetelmää määrittelee se, analysoidaanko aineisto-, teoria- tai teoriaohjaavalla analyysimenetelmällä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 103–104)

Tutkimuksessani käytän aineistolähtöistä analyysiä nimeltä temaattinen analyysi. Tässä luvussa käyn lyhyesti läpi, miten olen kyseiset menetelmät määrittellyt ja miten ne määrittävät aineiston analyysiä. Temaattisen analyysin tukena käytän blueprint mallia, jota kuvaan esimerkin kanssa. Lopuksi avaan, miten suunnittelemani aineistonkeruumenetelmät toteutuivat tutkimuksen aikana.

7.1 Aineistolähtöinen analyysi

Aineistolähtöisessä analyysissä käytetään induktiivista (yksittäisestä yleiseen) päättelyn logiikkaa. Aineistolähtöistä analyysiä voidaan toteuttaa useilla eri tavoilla. Tutkija Timo Laine (Jyväskylän yliopiston filosofian laitos) esittää kuvauksen, jossa nostetaan oleellinen esiin, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin. Kuvauksen jälkeen aineistosta pyritään löytämään

merkityksen luomia kokonaisuuksia. Merkityskokonaisuudet löydetään yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden kautta. Samanlaiset merkitykset muodostavat oman kokonaisuutensa. Tästä erottuvat kokonaisuudet muodostavat oman kokonaisuuden. Tarkoitus on käydä dialogia oman tulkinnan ja aineiston välillä. Kriittisyys ja reflektisyys edistävät tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 114–115)

Haasteena aineistolähtöisessä analyysissä on, että kyseinen analyysi korostaa tutkimustulosten aineistolähtöisyyttä, eikä aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla pitäisi olla mitään tekemistä tutkimustulosten kanssa. Tämä tulokulma on lähes mahdoton toteuttaa, sillä ajatus teoriapitoisesta havainnoinnista pidetään tutkimusmaailmassa hyväksyttynä. Takana on ajatus siitä, ettei puhdasta havainnointia ole olemassa, sillä käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. Ongelma pyritään ratkaisemaan, sillä että ongelma tuodaan esille näkyvästi ja tutkija kertoo omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 109)

Analyysissä pyritään tematisoimaan tai käsitteellistämään yleistämään esitetyt kuvaukset. Analyysissä aineisto jaotellaan erillisiin merkityskokonaisuuksiin, joista luodaan kokonaisuus, jossa erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet tuodaan yhteen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 115) Aineiston analyysissä on kyse pitkälti myös keksimisen logiikasta. Keksimisen logiikkaan ei ole säännöksiä, jotka määrittelevät, miten aineistoa tulisi analysoida. Tutkijoiden on itse löydettävä analyysinsä viisaus.

7.2 Aineistolähtöinen temaattinen analyysi

Temaattinen analyysi on kehittynyt 1970-luvulla psykologian saralla käytetty aineistoanalyysi. Temaattisessa analyysissä on kaksi pääjakoa, josta toinen liitetään metodologiseen kokonaisuuteen ja toisessa sitä käytetään suhteellisen vapaana analyysimenetelmänä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 141) Tässä tutkimuksessa käytetään jälkimmäistä analyysimenetelmän muotoa.

Temaattinen analyysi ei ole kaikista selkein analyysimenetelmä, vaan monet eri teokset käyttävät eri termejä ja se aiheuttaa haastetta hahmottaa, mitä temaattisella aineistolla

tarkoitetaan. Tässä tutkimuksessa aineisto analysoidaan teemoihin ja esitellään teemoina. Teema on tässä kontekstissa kategoria tai prosessi. Temaattisen analyysin aluksi on hyvä kerätä aluksi mielenkiintoiset seikat yhteen ja pelkistää ne. Pelkistämisen jälkeen tutkijan tulee järjestää aineisto potentiaaliin teemoihin. Teemojen jälkeen tulisi tarkistaa, että teemat sopivat kerättyyn aineistoon ja tehdä sen jälkeen temaattinen kartta. Lopuksi tulisi nimetä ja määritellä teemat. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 141–142)

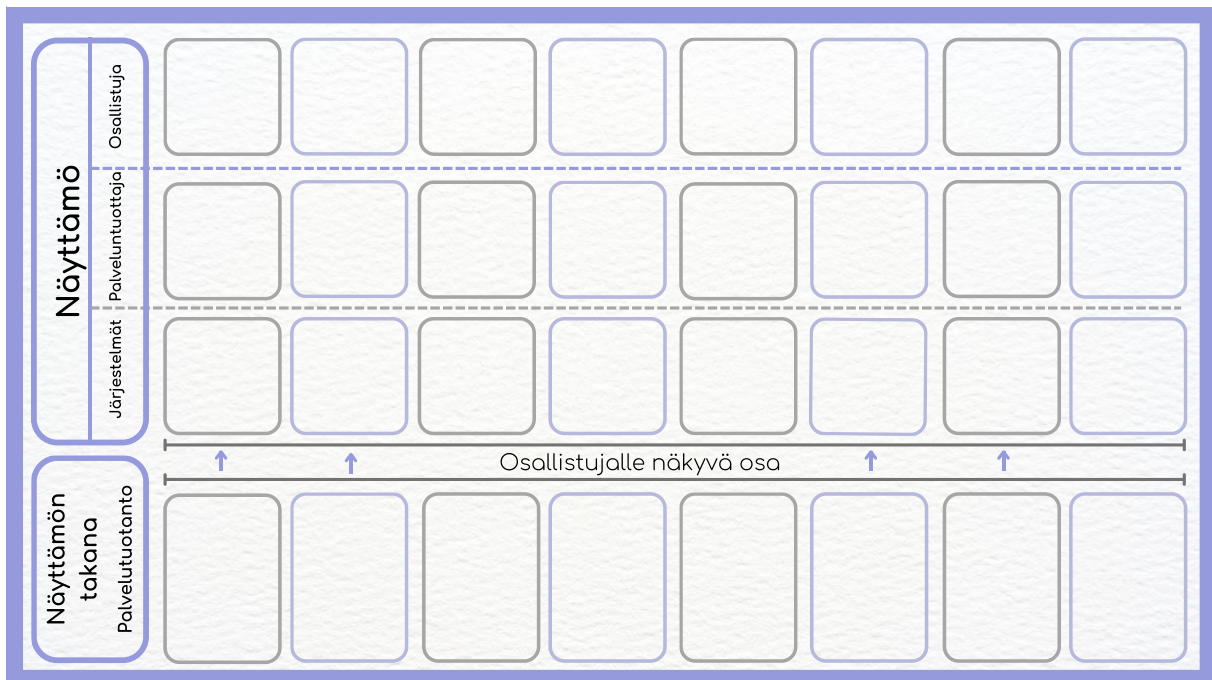
Temaattisessa analyysissä tunnistetaan ensin viitekehys (perus- tai johtoajatukset) ja sen pohjalta kootaan temaattinen ”kartta”. Tämän avulla rakennetaan eheä kokonaisuus. Jokaisen teeman tulee olla eheitä, mutta toisistaan eroavia kokonaisuuksia. Yksittäinen kartta voi olla yksin toimiva, mutta tutkimustuloksissa tulisi olla useampia karttoja, sillä tutkimustulokset eivät usein ole yksimielisiä. Temaattisessa analyysissä ei ole mahdollista analysoida määrällisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 142)

Kuten muutkin analyysimenetelmät, temaattinen analyysi vaatii tutkijan omaa tulkintaa, mitä löydöksiä hän tekee kerätyn aineiston pohjalta. Tutkimustulokset pohjautuvat aineistoon, mutta viime kädessä tutkija tekee tulkinnat ja ratkaisee, millaiset teemat aineistosta syntyvät. Näin ollen aineistosta voi tehdä useampia tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 142–143) Tutkimuksen aineiston analyysiin kerään nousseita teemoja ja esittelen ne sekä visuaalisella tavalla että kirjallisen tuotoksen avulla. Yhden teeman pohjana käytän blueprint- nimistä mallia.

7.3 Blueprint palvelumalli

Blueprint-malli on monipuolinen työväline, jolla voidaan kuvata kokonainen palveluprosessi visuaalisesti. Sen avulla hahmotetaan helposti palveluprosessi osa-alueineen, sekä mitä on otettava huomioon palvelua suunniteltaessa. (Stickdorn, 2011, ss 204–207 & Tuulaniemi, 2011, s. 210) Blueprint-mallia on kuvattu näyttämöksi, jossa tapahtuu kaikki, minkä asiakas kokee, kuulee, näkee ja aistii. Näyttämön takana ovat ne prosessin vaiheet, joita asiakas ei näe tai koe kokemuksen aikana. Jokaisella toimijalla on oma uimarata, jossa kuvaillaan kyseisen toimijan keskeiset prosessin eri vaiheet. (Tuulaniemi, 2011, s. 210)

Taulukko 1 Esimerkki blueprint mallista

Uimaradan ensimmäiselle radalle kuvaillaan toiminto toiminnolta, toiselle radalle kuvaillaan ne toiminnot, jota palveluntarjoaja tuottaa asiakkaalleen. Ensimmäisen ja toisen radan välillä käydään aktiivista vuorovaikutusta kaikkien toimintojen kohdalla. Kolmannelle radalle dokumentoidaan interaktiiviset laitteet, joita palveluketjun aikana tarvitaan. Neljäs rata on asiakkaalta näkymätön osa, jossa tapahtuu palvelutoiminta. Palvelutoiminnassa voidaan kuvata myös ennakkoon tehty tai jälkikäteen tehtävä työ. (Tuulaniemi, 2011, s. 210–212)

Blueprint-malli taipuu moneksi. Tärkein ominaisuus mallissa on asiakkaan näkökulman näkyväksi tuominen. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi uusien palvelutuotteiden, jo olemassa olevien tuotantomallien kuvaamisessa tai palvelukertomuksena. Kronologisessa järjestyksessä etenevä kertomus on helposti kuvailtavissa. (Tuulaniemi, 2011, s. 210–212) Tässä tutkimuksessa blueprint-mallia käytetään palvelumallina, mutta myös palvelukertomuksena. Palvelukertomuksen kautta välitän yksikölle ja muille tahoille, kuinka paljon todellisuudessa tarvitaan ryhmätoiminnan pohjan luomiseen (suunnittelu), rakentamiseen (toteutus) ja jatkokehittämiseen (tulevaisuus). Palvelukertomus on pysyvä, mutta palvelumallia on mahdollista kehittää tulevaisuudessa (voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli löytyy luvusta 8.5).

7.4 Aineistonkeruuprosessi

Aineistonkeruu koostui kolmesta eri menetelmästä, avoimesta haastattelusta (ryhmä- ja yksilöhaastattelut), havainnoinnista ja tutkimuspäiväkirjoista. Jokaisessa aineistonkeruumenetelmässä olivat omat haasteensa, mutta menetelmät tukivat ja täydensivät toisiaan, joten sain koottua aineiston teemoihin.

Tein haastatteluja sekä yksilö- että ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastattelut upotettiin lähinnä toiminnan sisälle, yleensä tapaamisten alkuun tai loppuun. Ryhmässä tapahtunutta spontaania keskustelua käytettiin myös ryhmähaastattelun aineistona.

Ryhmähaastatteluihin vaikutti osallistujien mielenkiinto, vireystila ja sen hetkinen ryhmädynamiikka. Ryhmähaastatteluissa oli useita eri kokoonpanoja, sillä kertojen osallistujat vaihtuneet.

Aineistoni täydentämiseksi tein yhden yksilöhaastattelun. Haastattelin yksikön työntekijää, jotta sain tueksi toisen ohjaajan näkökulman. Haastattelu tehtiin 10.5.2022, joka toteutettiin avoimen haastattelun mukaisesti. Haastattelussa keskustelimme, miten ryhmä on vaikuttanut osallistujiin ja millaisia haasteita ryhmän toteuttamiseen perheryhmäkodilla on otettava tulevaisuudessa huomioon. Haastattelu oli hyvä havaintojeni tueksi, sillä olimme kokeneet monet tilanteet samankaltaisesti. Havaintomme olivat yhteneväiset ja olimme kiinnittäneet samoihin asioihin huomiota. Lisäksi ohjaajan tieto nuorista oli ajankohtaisempaa ja hän pystyi seuraamaan ryhmässä syntynyttä keskustelua myös ryhmän ulkopuolella. Kaikki haastattelut kirjasin muistiin ja aihepiirit, mutta syvempää litterointia en lähtenyt tekemään, sillä tämän tutkimuksen aineiston kannalta, en kokenut sitä tarpeelliseksi. (henkilökohtainen tiedoksianto 10.5.2022)

Havainnointijakso oli koko ryhmätoiminta-aika. Alussa ei ollut vielä selvillä, mitä tulisin havainnoimaan. Alkuun havainnointi oli haasteellista, sillä samalla kuin vedin ryhmää, samalla minun olisi pitänyt pystyä havainnoimaan muita sekä refleктоimaan omaa tekemistä. Ensimmäisillä kerroilla keskityin vain tunnelman, ilmapiirin havainnoimiseen ja kuuntelemaan ympärillä käytyä vuoropuhelua. Tulkkien käytössä oli hyvä puoli se, että se antoi aikaa prosessoida vuorovaikutusta osallistujien välillä.

Havainnointi perustui kokemuksiini ja kanssatutkijoiden huomioihin. Havainnoin ryhmän osallistujan käyttäytymistä ja sanomisia. Miten osallistuja on kuvien äärellä, miten hän reagoi, millainen tunnelma ja mitä nuori haluaa kertoa itsestään kuvien kautta. Haasteena oli, että minun tuli kirjata kaikki johdonmukaisesti ja ajallaan. Mitä kauemmin tapahtuneesta kului aikaa, sitä enemmän muistiinpanot olivat muistini varassa.

Tutkimuspäiväkirjat jaettiin niille, jotka olivat ensimmäisellä tapaamisella paikalla.

Pyydetessä päiväkirjoja takaisin, en saanut oman tutkimuskirjan lisäksi kuin yhden. Pyysin jälkikäteen osallistujilta kommenttia ja palautetta, mutta sitä tuli niukasti, joten aineistossa ei ollut niin paljon osallistujien ääntä, kuin olin alussa toivonut. Tiedostin haasteen alusta lähtien ja luotain oli kokeileva aineistonkeruumenetelmä, jonka tulokset jäivät laihaksi. Itselläni oli haasteita pitää tutkimuspäiväkirjaa sääntillisesti, joten tunnistan itsessäni kanssatutkijoiden haasteet.

8 Voimauttava valokuva ryhmän tulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimustulokset vastaten tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia vaikutuksia voimauttavan valokuvan ryhmällä on osallistujan henkilökohtaiseen identiteettityöskentelyyn?
2. Miten voimauttava valokuva ryhmän jokainen osallistuja saadaan näkyväksi heidän omista lähtökohdistansa käsin?
3. Millainen olisi toimiva ja visuaalinen voimauttavan valokuvan ryhmän palveluprosessimalli?

Kaikissa aineistonkeruumenetelmissä oli omat haasteensa, mutta koin aineistoa analysoidessani, että aineistoa oli tarpeeksi. Valitettavaa oli, että aineisto pohjautui voimakkaasti havaintoihini. Ensimmäinen kappale käsittelee ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastauksia. Henkilökohtaiseen identiteettityöskentelyyn, oli haastavin tutkimuskysymys, sillä tutkimusaineisto osallistujien kesken jäi ohueksi. En pysty vastaamaan tutkimuskysymykseen muuten, kuin muutaman kommentin ja omien havaintojeni pohjalta.

Keskityin analyysissa enemmän kahteen muuhun tutkimuskysymykseen. Viimeistä kappaletta lukuun ottamatta, keskittyvät seuraavat kappaleet toiseen tutkimuskysymykseen. Toiseen tutkimuskysymykseen sain moniulotteisesti useita teemoja, jotka käsittelevät näkyväksi tulemista ryhmässä. Kolmas tutkimuskysymykseen loin blueprint-mallin mukaisen palveluprosessimallin.

8.1 Osallistujan sisäinen katse

Osallistuja 1: *”Oli minulle hyvä kokemus, jonka avulla sain ymmärtää jotain itsestäni. Kiitos paljon.”*

Osallistuja 3: *”Tää ryhmä oli tosi hyvä. Kyllä mä opin paljon, mut mä en osaa selittää sitä.”*

Osallistuja 5: *”Se oli tosi kiva ryhmä. Minä opin miten kamera toimii. Kiitos”*

Yllä viimeisimmät palautteet, jotka sain ryhmän päättymisen jälkeen. Tutkimuskysymyksessä osallistujan henkilökohtainen identiteettityöskentely on kuitenkin sen verran syvällä hänen toiseudessaan, joten ymmärsin pian tutkimuksen edetessä, etten tule pääsemään näin lyhyellä aikavälillä syvemmin toisen maailmaan, jotta olisin pystynyt täysin vastaamaan kyseiseen tutkimuskysymykseen.

Tunsin myös osallistujat entuudestaan, joten myös eettisistä syistä en halua syventyä tai analysoida heidän identiteettinsä vahvistamista. Havaintoni pohjalta, vapaaehtoisuus, osallistujan voimavarat ja motivaatio olivat henkilökohtaisen identiteettityöskentelyn keskiössä. Voin vain kertoa katseen kautta, kuinka koin heidän katsomisensa tavan muuttuneen, mutta vaikuttaako se henkilökohtaiseen prosessiin pidemmällä aikavälillä on arvoitus.

Havainnoin ajanjakson aikana, että itsevarmuus minuudesta kasvoi osassa nuorista. Lempeä katse vahvistunut sitä myöten, miten monta kertaa osallistuja osallistui ryhmäkertoihin. Vain yhden kerran osallistumisella en huomannut pitempiaikaista vaikutusta. Havainnoin osallistujissa, että itsensä katsomisen tapaa on kehitettävä useamman kerran erilaisten tulokulmien ja harjoitteiden kautta. Yksi osallistuneista osallistunut lähes kaikkiin ryhmäkertoihin ja koin hänen lempeä katse itseään kohtaan oli vahvempi, kuin ryhmän

alkaessa. Havainnointini pohjautui siihen, miten hän puhui itsestään ryhmän alkaessa ja miten puhe itsestään muuttunut positiivisemmaksi ryhmän edetessä.

Toinen esimerkki oman katseen muuttumisesta oli, kun kehuin osallistujaa kuvan kautta. Se, miten hän reagoi palautteeseen oli käsinkosketeltavan herkkää. Osallistuja katsonut koko palautteen ajan maahan. Tämän jälkeen hän ei sanonut mitään muuta, kuin kiitos ja senkin hiljaa kuiskaamalla. Tämä hetki oli yksi ryhmän herkemmistä hetkistä.

Kuvien katsomisen kerralla havainnoin, että ne olivat mahdollisesti vaikuttavampia kertoja. Kuvien hehkuttaminen yhdessä tiivisti osallistujia entisestään ja luottamus, että toisen katse haluaa hyvää, eikä satuttaa toista. Myönteisen palautteen vastaanottaminen vaikutti olevan ajoittain vaikeaa. Näin jälkepäin, pohdin että ne saattoivat olla osallistujalle merkityksellisimpiä koko ryhmäntoiminnan aikana saaduista palautteista.

Molemmilla kuvien katsomisen kerroilla läsnä olivat tulkit, jolloin palautteen vastaanottaminen oli arvokasta, koska palaute annettiin omalla tunnekielellä. Vaikka valokuvat eivät olleet tutkimuksen keskiössä, mutta ne olivat tärkeä osa tässä ryhmässä. Valokuvat ovat välillinen tapa katsoa itseään, joka voi auttaa toista näkemään itsensä toisin. Valokuvat mahdollistivat myös rakentamaan mielikuvaa oman näköisestä elämästä. Oman näköisen elämän rakentamisesta tuli myös yksi ryhmän teemoista, jota käsitelimme useamman kerran ryhmän aikana. Nämä keskustelut avasivat osallistujille identiteetin rakentamista toisesta näkökulmasta, miten hän itse näkee oman tulevaisuutensa.

8.2 Voimauttavan valokuvan kupla

Työntekijähaastattelussa tullut ilmi, että tällaista aikaa ja paikkaa ei ole mahdollista ottaa arjessa, ilman että sitä on suunniteltu ja mietitty huolella. Ajattelin jossain vaiheessa, että voimauttavan valokuvan taika ilmenee vain ryhmäkerroilla, eikä näin ollen ole pysyvä katsomisen tapa. Kyseinen tila ja paikka mahdollistavat itsensä tutkiskelun, identiteetin vahvistamisen ja itsensä katsomisen tavan. Ryhmä mahdollistaa paljon, mutta on osallistujasta kiinni, kuinka syvälle hän syventyy vai onko kyse enemmänkin yhdessä tekemisestä ja kokemisesta? (henkilökohtainen tiedoksianto 10.5.2022)

Voimauttavan valokuvan menetelmän katsomisen tapa ei ole juurtunut pysyväksi katsomisen tavaksi, joten siksi ajatukset liittyivät kuplaan. Kupla ajatus muodostui siitäkin syystä, että kaikki yksikön työntekijät ja nuoret eivät ole tietoisia voimauttavan valokuvan menetelmästä. Perheryhmäkodissa toteutettu voimauttavan valokuvan ryhmässä tapahtuvaa toimintaa kutsun nimellä voimauttavan valokuvan kupla. Kun ryhmäkerrat olivat, sulkeuduimme omaan suljettuun tilaan, laitoimme voimauttavan valokuvan silmälasit päähämme ja näimme ryhmäkerran aikana toisemme näiden silmälasien kautta.

Voimauttavan valokuvan kuplassa korostui turvallisuuden tunne. Turvallisuus nousi vahvasti esille jo suunnitteluvaiheessa. Henkilökohtaisesta kutsusta kuvaesityksen kanssa pidettiin paljon sekä työntekijähaastattelussa, että suorissa kommenteissa esityksen jälkeen. Tärkeänä pidettiin, sitä miten pidin huomiota yllä ja innostin nuoria ryhmään kokemusteni kautta. Koin omien kuvien tuomisen vahvistaneen turvallisuutta ja luotettavuutta, sillä jaoin itsestäni joitain sellaista, mitä en ole ennen työntekijänä jakanut heille. Turvallisuuden tunnetta vahvisti vapaaehtoisuuden korostaminen, sekä yhteiset ohjeet, miten ryhmässä toimitaan.

Ensimmäisen tapaamiskerran aloitus rikkoi jään osallistujien välillä, sillä osallistujat näkivät toisissaan sen, että jokainen jakaa itsestään jotain uutta muille. Osallistujat itse olivat tärkeä osa ilmapiirin luomisessa, jossa kaikilla on turvallinen olla ja jakaa omia kokemuksia muille. Koin myös, että samojen tulkkien käyttö vahvisti luottamusta ryhmässä. Samojen tulkkien käyttö helpotti osallistujaa ja tulkkia itseään. Minulla oli tulkeista ammattitaitoinen kuva, jotka osasivat kääntää parhaalla mahdollisella tavalla, jotta osallistuja tuli ymmärretyksi ja ymmärsi ryhmän tarkoitusta.

8.3 Dialogisuus

Ryhmämuotoinen toiminta sisälsi erilaisia dialogin muotoja. Jaottelen muodot

1. sisäiseen,
2. ryhmän sisäiseen ja
3. ulkoiseen dialogiin.

Sisäinen dialogi, joka mahdollisti osallistujan oman henkilökohtaisen prosessin ja ryhmän sisäinen dialogi parhaimmassa tapauksessa tuki sitä. Ryhmän sisäinen dialogi oli ryhmän sisällä tapahtuvaa dialogia. Ryhmän sisäinen dialogi mahdollisti dynamiikan, vertaistuen ja tunteiden leviämisen sekä turvallisuuden tunteen säilyttämisen. Näiden lisäksi dialogia käytiin ryhmän ulkopuolella, joka mahdollisti ryhmän toteutumisen.

Dialogia voitiin käydä eri osallistujien välillä joko tulkkiavusteisesti tai ilman. Osallistujien suomen kielen taito mahdollisti keskustelun suomeksi. Haastavammat käsitteet ja harjoitteet käytiin aina tulkkiavusteisesti. Onnistunut ryhmäkerta oli sellainen, ettei edes huomaa tulkin tulkaavan. Ryhmämuotoisen toiminnan sujuvoittamiseksi, dialogin tueksi oli hyvä käyttää samaa tulkkiä. Ryhmässä ollut parhaimmillaan kolmen eri kielen tulkkiä. Tämä aiheutti hieman kaoottisuutta ja haastetta, sillä tulkit tulkkasivat samanaikaisesti puhetta ja kun useampi vastasi omalla kielellään kysymyksiin, vastaukset annettiin samanaikaisesti. Tämä harjaantui sujuvammaksi ajan myötä.

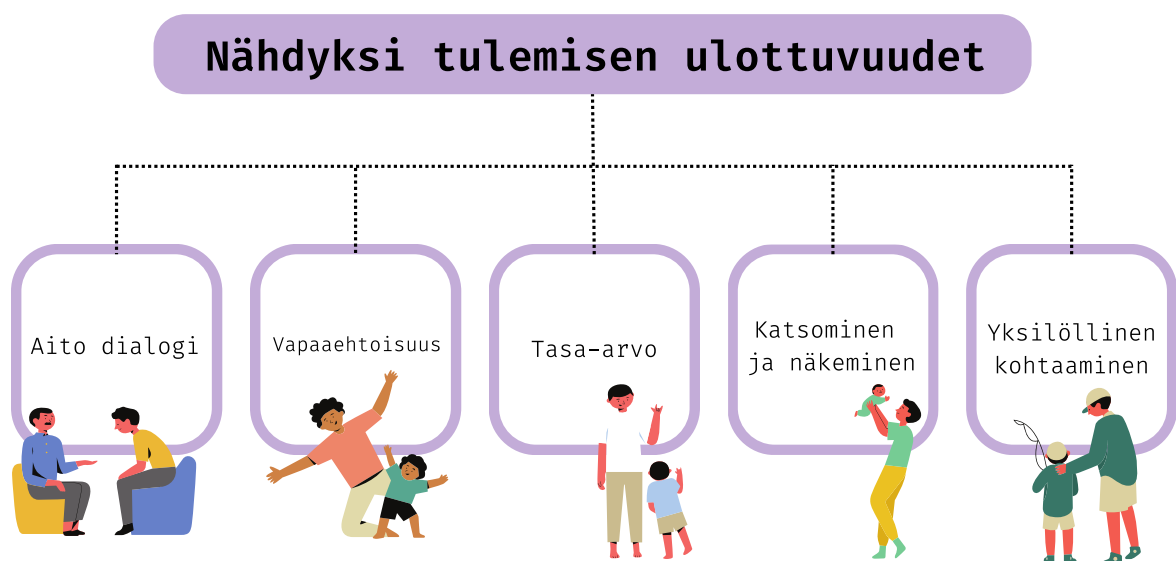
Ohjaajana pyrin edistämään dialogista lähestymistapaa ja kannustamaan olemaan dialogissa muiden osallistujien kanssa. Työntekijähaastattelussa haastattelija sanonnut: ” Täytyy olla itse innostunut innostaakseen muita. Työskentelystä huomaa, että olet itse kiinnostunut tästä aiheesta ja se välittyy muille.” Haastattelussa tullut myös esille, että ohjaajana osaan kannustaa ja antaa tilaa sopivassa suhteessa. (henkilökohtainen tiedoksianto 10.5.2022) Tämän saman havainnon tein itsekin kyseisen työntekijän kohdalla. Hän oli suuressa osassa, että ryhmään osallistui osallistujia. Hän oli innostunut ryhmästä ja puhui nuorille ryhmästä positiivisesti arjessa.

Harjoittelimme positiivisen antamista toiselle, joka on tärkeä vuorovaikutuksellinen taito. Ajoittain positiivisen näkeminen ei ollut ongelma, vaan se tullut nuorissa luonnostaan. Joissakin tilanteissa se vaatinut osallistujilta hieman enemmän rohkeutta. Sanoittaminen oli ajoittain haastavaa, nähdä itsessä ja toisessa hyvää. Se ei ollut joka tilanteessa automaatio, mutta kyseinen taito kehittyi kertojen myötä.

8.4 Jokainen näkyväksi

Tutkimuksen aikana havainnoin ja pääsin seuraavanlaiseen johtopäätökseen: jotta osallistuja tulee nähdyksi, edellyttää se tiettyjä ulottuvuuksia. Nähdynsi tulemiseen tarvitaan aitoa dialogia, vapaaehtoisuutta, tasa-arvoa, toisen katsomista ja näkemistä sekä yksilöllistä kohtaamista. Alla olen tehnyt yksinkertaisen havainnollistavan kaavion, jossa näkyvät kyseiset ulottuvuudet.

Kuva 6 Nähdynsi tulemisen ulottuvuudet

Osallistujien henkilökohtaisten prosessien yhteensovittaminen onnistui mielestäni tässä ryhmässä hyvin. Tähän ratkaisu löytyi joustavuudessa. Osallistujia tippui ja tuli mukaan omassa tahdissa. Alkupään osallistujat tippuivat loppua kohti, mutta matkaan tuli uusia, jotka kannattelivat ryhmän loppuun asti. Jokaisella oli oma yksilöllinen tarve, joka määritteli heidän tarpeensa ryhmätoiminnalle. Jaksoin aina pyrkiä optimistiseen ajatteluun, jotten turhautuisi ja ajattelisi asioista negatiivisuuden kautta. Aloitin kerrat aina niin sanotusti puhtaalta pöydältä, lempeällä katseella.

Kaikki ryhmäkodin asukkaat eivät halunneet osallistua ryhmään ja koin sen hyväksyttävänä. Olin tyytyväinen, että kaikki perheryhmäkodin nuorille tarjottiin useamman kerran

mahdollisuutta osallistua voimauttavan valokuvan ryhmään. He, jotka eivät osallistuneet, ei unohdettu täysin, vaan heidän olemassaoloon muistettiin ajoittain. Viimeiseen kertaan osallistujat halusivat kutsua heidät mukaan. Ryhmän alussa koin kolmen kuukauden olevan pitkä aika, mutta ryhmän loppuvaiheessa pohdin, olisiko ollut parempi, että minulla olisi ollut useampi lisäkuukausi, jotta olisin saanut kaikki nuoret mukaan.

Jokaisella osallistujalla on yksilöllinen prosessi, jonka tukena oli ryhmämuotoinen toiminta. Toiselta ei voi vaatia samaa prosessia, kuin toisella on. Osallistujan motivaatio, voimavarat, odotukset ja ajatukset ryhmästä erosivat toisistaan. Eroavat odotukset ja ajatukset toivat ryhmään myös erilaisia tunteita. Tämän lisäksi minun tuli hyväksyä ryhmän sisällä syntyneet erilaiset tunteet, vaikka jotkut tunteet eivät olleet positiivisia. Kaikki tunteet olivat sallittuja, mutta se miten prosessoin niitä, oli yksi ohjaajan tehtävistäni.

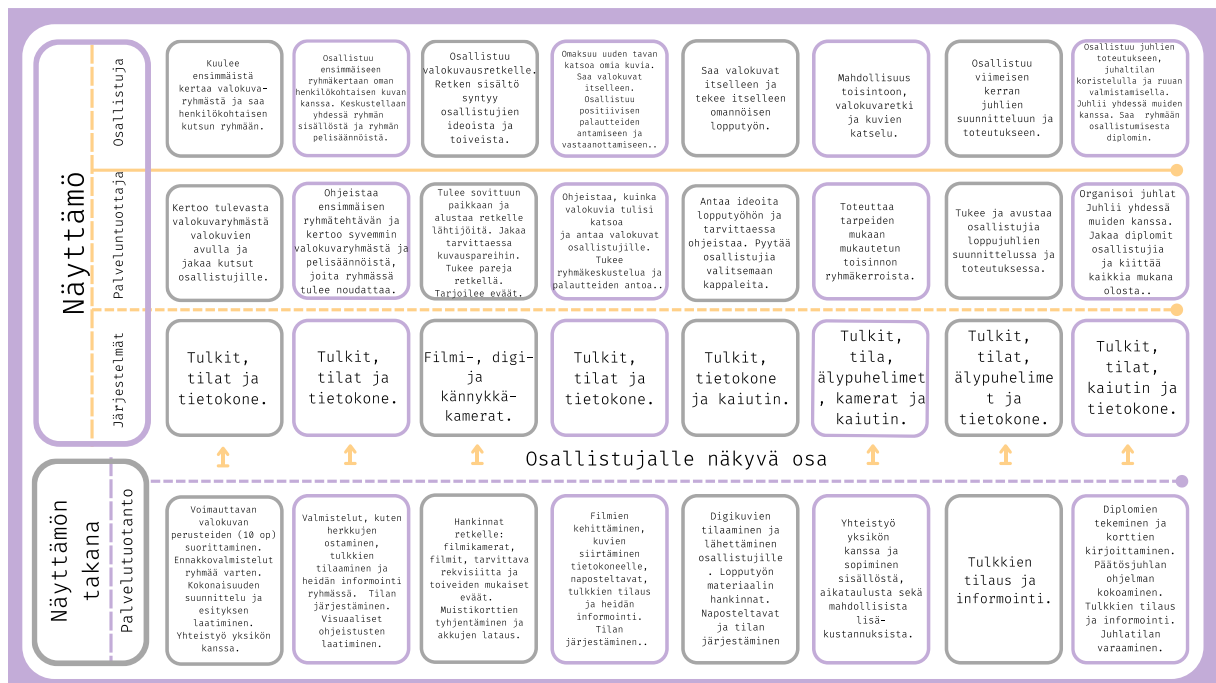
Ohjaajana minun tuli varmistaa, että yksilölliset tarpeet tulevat kuulluksi. Miten ohjaan osallistujaa, joka haluaa olla mukana muttei kuvattavana? Tätä minun tuli kunnioittaa ja hänestä tulikin valokuvaaja, joka kuvasi muita, joten hän sai itse määrittellä, miten häntä tulee katsoa. Voimauttava valokuva on kokonaisvaltaisempi, jota voidaan muokata yksilöllisesti osallistujan näköiseksi. Erilaisten kameroiden käyttäminen ja kokeileminen, avasi mahdollisuuden toisenlaisen katsomisen tapaan turvallisesti tunnustellen kameran takana. Voimauttavan valokuvan ryhmä antoi osallistujalle itselleen määrittää, kuinka paljon antaa itsestään.

Näissä jokaisessa yllä olevissa kappaleissa on piirteitä kaavion mukaisesta nähdyksi tulemisesta. Miten lopputulos syntyi aidon dialogin kautta, jossa kuuntelin nuoren toivetta ja muokkasin tapaa katsoa yksilöllisen kohtaamisen tavoin, kuitenkin kohtelemalla kaikkia tasa-arvoisesti. Kohtaaminen vaati yksilöllistä katsomista ja näkemistä, jotta pystyin näkemään hänen maailmansa hänen lähtökohdista käsin. Vapaaehtoisuus on yksi nähdyksi tulemisen ulottuvuus, osallistuja antaa itsestään sen, mitä haluaa meille näyttää.

8.5 Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli

Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli tehtiin blueprint mallia käyttäen. Se on monipuolinen malli, jossa näkyy visuaalisesti, mitä voimauttavan valokuva ryhmän suunnitteluun tarvittiin sekä järjestäjältä, että miten osallistuja pystyi olemaan vuorovaikutuksessa palveluntuottajan kanssa. Tässä kuviossa palveluntuottajana toimin minä ja osallistuja on ryhmän osallistunut nuori. Palvelumallia on mahdollista hyödyntää tulevilla ryhmätoiminnan suunnittelussa.

Taulukko 2 Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli

Palvelumalli löytyy myös suurennoksena liitteissä (Liite 1). Pyrin pitämään vaiheet lyhyinä ja ytimekkäinä, mutta se ei ollut aina helppoa, koska kuvailu vaati enemmän kuin tila antanut siihen mahdollisuuden. Tehdessäni palvelumallia, huomasin sen jäävän hyvin paljon konkretian tasolle.

Mielestäni tärkeintä palvelumallissa ovat kuitenkin palveluntuottajan ja osallistujan välinen dialogi sekä palveluntuottajan olemus. Näitä ominaisuuksia ei ole kuitenkaan näkyvissä tässä palvelumallissa. Aikaisemmissa kappaleissa olen käsitellyt dialogisuutta ja ohjaajan olemusta

sekä katsomisen tapaa, joten en erikseen lähde toistamaan edellä mainittuja teemoja. Nämä kappaleet täydentävät toisiaan, muodostaen moniulotteisen kokonaisuuden.

Positiivinen näkökulma malliin on, että mallissa näkyy hyvin se, mitä ryhmän ulkopuolella tapahtuu. Ryhmä ei synny tyhjästä, vaan se vaatii suunnittelua ja valmistelua. Usein tämä näkymätön suunnittelu ja valmistelu tiedostetaan, mutta ei tiedosteta, kuinka paljon siihen menee todellisuudessa aikaa. Tässä mallissa se kuitenkin esitetään selvästi, mitä ryhmäkerrat edellyttävät toteutuakseen.

9 Loppupäätelmät

Tutkimukset harvemmin menevät niin, kun ennalta on suunniteltu. Tutkimuksen aikana hahmottaa ja oppii tutkijana toimiessaan, että mitä asioita olisi voinut tehdä toisin. Vaikka olen itse tyytyväinen kyseiseen tutkimukseen ja sen tekemiini tutkimustuloksiin, havainnoin myös tässä tutkimuksessa useita kehittämiskohtia. Niillä olisi voitu mahdollisesti kehittää ryhmämuotoista toimintaa ja parantaa aineistonkeruumenetelmien käyttämistä.

Viimeisessä luvussa käyn läpi kehittämissuhteita ja jatkotutkimusideoita. Lisäksi avaamini haasteita, joita en pysty muuttamaan oman toimintani kautta. Viimeisessä kappaleessa on lyhyehkö pohdinta, joka on samalla viimeinen kappale, johon päätän opinnäytetyöni.

9.1 Haasteet ja kehittämissuhteet

Osallistuja 4: *"Eihän nää kuvat sitten mene minnekään?"*

Jotkin osallistujien kysymykset tai sanomiset sai minut epäilemään itseäni, onnistuinko tuomaan tarpeeksi selvästi voimauttavan valokuva ryhmän ideasta, miksi kuvausretkiä toteutetaan tai käytämme juuri valokuvia katsomisen välineenä. Kaikki osallistujat eivät osallistuneet ensimmäiselle ryhmäkerralle, jolloin kävin kaikki ohjeet tarkasti läpi.

Samantyylistä kertaa ei järjestetty uudestaan niin, että siinä olisi ollut tulkit paikalla. Tämä vaikutti siihen, että osa ei ollut täysin tietoisia voimauttavan valokuvan ryhmän ideasta.

Samankaltaista ryhmää suunniteltaessa kannattaa miettiä, pidetäänkö ryhmä suljettuna vai avoimena ryhmänä. Etsin pitkään sopivaa tilaa voimauttavan valokuvan ryhmälle. Sellaista ei kuitenkaan tullut vastaan. Alkuperäinen ajatus tilasta oli, että se olisi mahdollisimman lähellä, mutta kuitenkin suljettu tila, jonne olisi kiva kokoontua. Koronarajoituksista johtuen emme saaneet käyttää alussa taloyhtiön kerhotilaa. Päädyimme perheryhmäkodin toimiston tiloihin. Tila ei ole suurelle ihmismäärälle käytännöllinen eikä kotoisa. Tilasta puuttui rentous ja valoisuus. Kuitenkin hyvää tilassa oli se, että tila oli lähellä osallistujia, joten matkoihin ei mennyt aikaa ja kulkeminen nuorille oli vaivatonta.

Yksi haaste ryhmätoiminnan toteuttamisessa ollut se, että perheryhmäkotivaiheessa nuorilla alkaa olemaan omia menoja ja harrastuksia. Sitoutuminen ryhmään saattoi olla ajoittain haastavaa. Valitseminen ryhmään osallistuminen ja oman menon välillä, ollut joillekin nuorille vaikeaa. Oma meno on voinut olla esimerkiksi työ, harrastus tai kaverit. Tämän lisäksi viiden nuoren aikataulujen yhteensovittaminen oli haasteellista. Ryhmän aikataulua ei pystytty muuttamaan, että se olisi ollut kaikille paras mahdollinen päivä. Tämä aihe tuli esille sekä omissa havainnoissa että työntekijähaastattelussa. (henkilökohtainen tiedoksianto, 10.5.2022)

Haasteina ei ollut vain nuorten sitouttaminen, vaan myös perheryhmäkodin työntekijöiden sitouttaminen. Vaikka olimme sopineet ryhmän aikataulusta hyvissä ajoin, joka kerralle ei ollut yksikön työntekijää saatavilla. Joko työntekijällä ei ollut työvuoroa kyseisenä päivänä tai sitten päivään tuli muutoksia, ettei työntekijä päässytkään mukaan. Pohdin itsekseni, kuinka paljon yksikön muut työntekijät tiesivät ryhmästä sisällöstä ja mitä siellä tehtiin? Menetelmää ei siis juurrutettu yksikön toimintaan, vaan se nähtiin irrallisena kokonaisuutena. Jälkeenpäin ajateltuna työntekijöille olisi ollut hyvä järjestää oma perehdytys, jotta toimintaa olisi pystytty juurruttamaan paremmin myös ryhmän ulkopuolelle.

Työntekijähaastattelussa sekä omien havaintojen kautta näkyi tutkimuspäiväkirjojen käyttämättömyys. Työntekijän mukaan, hänen päiväkirja ei saanut merkintöjä ajankäytöllisistä syistä. (henkilökohtainen tiedoksianto, 10.5.2022) Näin jälkeen päin ajateltuna olisin kokeillut tutkimuspäiväkirjaa hieman toisella tavalla. Halutessani olisin

voinut suunnitella ja toteuttaa osallistujien merkinnät toisin. Päiväkirjat olisin voinut pitää itselläni. Jokaisen tapaamisen jälkeen olisin antanut aikaa osallistujien kirjata omat mietteet ylös ja kerännyt sen jälkeen ne talteen. Se olisi mahdollisesti antanut ryhmäkertojen lopetuksiin tilan sisäiseen rauhoittumiseen.

Jatkotutkimusaiheita on monia, joita tästä tutkimuksesta voisi nostaa esille. Mielenkiintoista olisi tehdä toisinto kokonaan ryhmästä edellisten kehittämissuositusten pohjalta ja katsoa, miten ryhmä toimii yllä olevien ehdotusten mukaisesti. Kiinnostavaa olisi, jos seuraava tutkimus keskittyisi pelkästään vuorovaikutukseen ja dialogiin.

9.2 Pohdintaa

Loppujen lopuksi olen tyytyväinen saatuihin tutkimustuloksiin, vaikka osallistujien ääni jäi vähäiseksi, mitä olin itse alun perin toivonut. Tutkimustuloksissa kuulunut tutkijan ääni, mutta pyrin löytämään omien havaintojeni rinnalle niitä tukevia huomioita ryhmässä tuotettujen sanomisten, palautteiden ja haastatteluiden kautta.

Ryhmä oli luotu yksin tulleille alaikäisille, mutta ryhmän tarkoitus oli yhtä lailla kehittää minun omaa henkilökohtaista näkemisen ja katsomisen tapaa. Ryhmän aikana koin kehittyneeni ammatillisesti. En ennen tätä ollut koskaan toteuttanut näin laajaa kokonaisuutta, jossa minun piti ottaa huomioon samanaikaisesti useampi osallistuja. Opin näkemään paremmin osallistujan maailmaan, olemalla aidossa dialogissa toisen kanssa. Ammatillaisen vuorovaikutus vaatii jatkuvaa tarkastelua ja itsensä tutkiskelua. Opin sanottamaan paremmin, mitä näen toisessa.

Mahdollistin perheryhmäkodissa asuville ilman huoltajaa Suomeen tulleille alaikäisille paikan ja ajan, identiteetin työstämiseen ja nähdäksi tulemisen omista lähtökohdista käsin. Osallistuja määritteli itse sen, kuinka hän lähti prosessiin, riippuen siitä mitkä olivat hänen sen hetkinen motivaationsa ja voimavaransa. Osallistujat loivat toisilleen turvallisen ympäristön ja ilmapiirin, jossa jokainen tuli näkyväksi. Ryhmätoimintaan osallistumiseen ei ollut edellytyksiä tai vaatimuksia, vaan se riitti, mikä tuntui itsestä hyvältä. Toivon, että lempeä katse omassa katsomisen tavassa säilyisi osallistujissa ryhmän jälkeenkin.

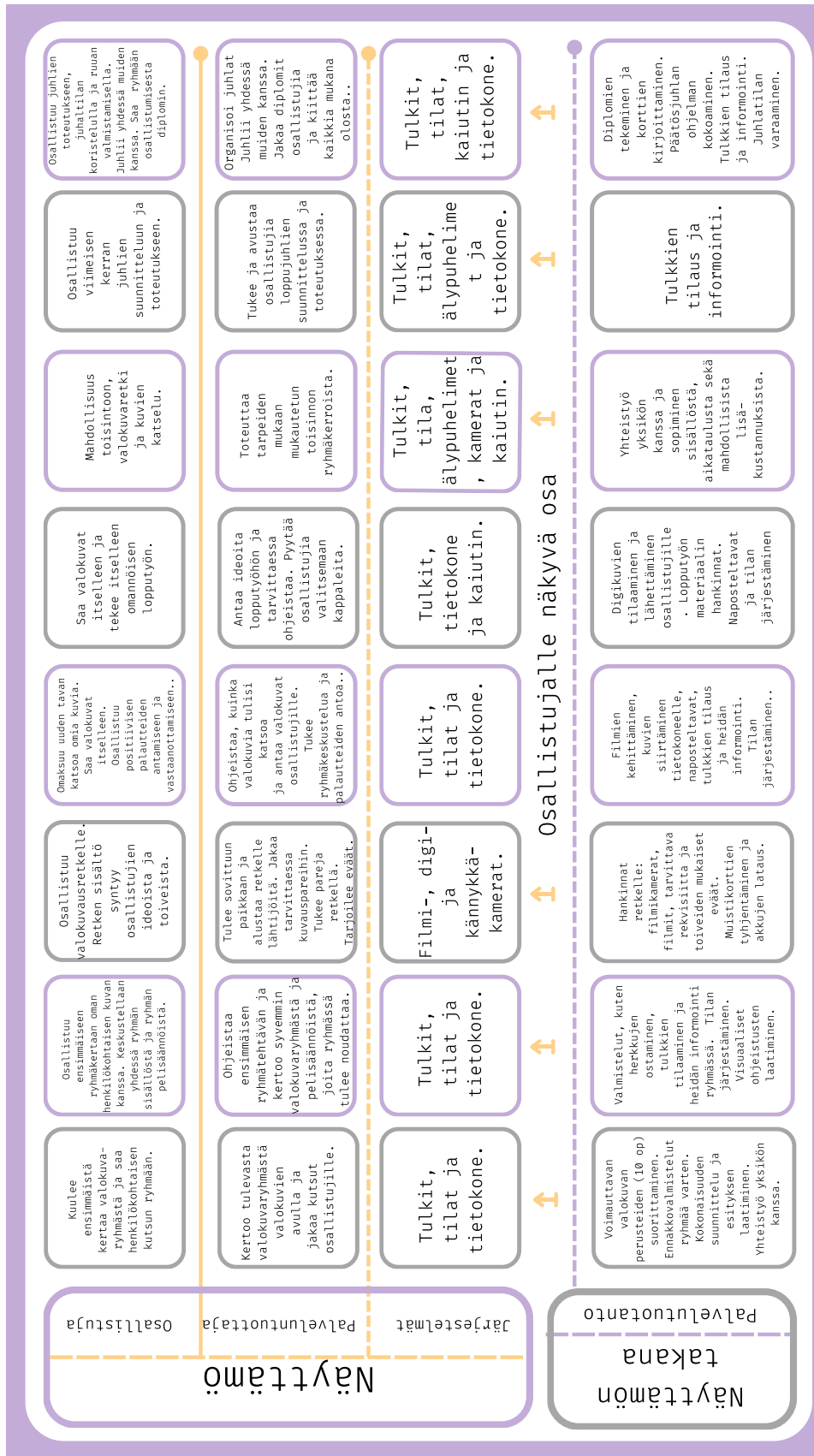
Lähteet

- Aalto, M. (2002). *Vuorovaikutustaidot*. Aseman lapset ry.
- Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S. & Santalahti, P. (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa: PALOMA-käsikirja*. THL.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Vastapaino.
- ELY-keskus (n.d.) Ilman huoltajaa maahan saapuneiden alaikäisten vastaanotto. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Haettu 6.8. osoitteesta <https://www.ely-keskus.fi/alaikaisten-vastaanotto>
- Euroopan muuttoliikeverkosto. (2009). *Yksintulleet- näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa*. European Migration Network.
http://www.emn.fi/files/44/Artikkeli_yksintulleet_24062009_FINAL.pdf
- Halkola, U. (2009a). Mitä valokuvaterapia on? Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.), *Valokuvan terapeuttinen voima* (ss. 12–21). Duodecim.
- Halkola, U. (2009b). Symboliset valokuvat terapeutin apuvälineenä. Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima* (ss. 175–188) Duodecim.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Vastapaino.
- Hankamäki, J. (2003). *Dialoginen filosofia. Teoria, metodi ja politiikka*. Yliopistopaino Helsinki University Press.
- Hammar-Suutari, S. (2009). *Asiakkaana erilaisuus. Kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.
- Kimmo, P. (2013). *Taidelähtöinen dialogioppimisen prosessi – Taidetuokioilla päiväkodin vuorovaikutusta ja hyvinvointia edistämässä*. Pro Gradu tutkielma. Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40947/taidelah.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kuusela, P. (2005). *Realistinen toimintatutkimus? Toimintatutkimus, työorganisaatiot ja realismi*. Työturvallisuuskeskus.

- Lehtimaja, L. (2019). *Freiren kyydissä*. Suomen rauhanpuolustajat.
- Lehtimaja, L. (2008). *Levinasin kasvot*. Suomen rauhanpuolustajat.
- Liebmman, M. (2013). Working with Asylum Seekers and Refugees. Teoksessa P. Howie, S. Prasad & J. Kristiel (toim.), *Using Art Therapy with Diverse Populations Crossing Cultures and Abilities*. (ss. 338-346) Jessica Kingsley Publishers.
- Mattelmäki, T. (2006). *Design probes*. University of Art and Design Helsinki.
- Migri (n.d.). *Oleskelulupatyypit*. Maahanmuuttovirasto. Haettu 20.6.2022 osoitteesta <https://migri.fi/oleskelulupatyypit>
- Migri (n.d.) Suomeen yksin tulleen alaikäisen edustaja. Maahanmuuttovirasto. Haettu 28.7.2022 osoitteesta <https://migri.fi/suomeen-yksintulleen-alaikaisen-edustaja>
- Migri (n.d.-c). *Tilastot*. Maahanmuuttovirasto. Haettu 10.9.2022 osoitteesta <https://tilastot.migri.fi/#applications>
- Migri (n.d.-d). *Tilapäinen suojele Ukrainasta paenneille*. Maahanmuuttovirasto. Haettu 31.7.2022 osoitteesta <https://migri.fi/tilapainen-suojele#tilapaista>
- Niemistö, R. (2007). *Ryhmän luovuus ja kehityshedot*. Helsinki University Press / Palmenia.
- Pitkänen, V., Saukkonen, S. & Westinen, J. (2019a). *Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen*. Kirjapaino Öhrling. <https://skr.fi/serve/identiteettitutkimus-kielivahemmistot>
- Pitkänen, V., Saukkonen, S. & Westinen, J. (2019b). *Samaa vai eri maata? Tutkimus viiden kieliryhmän arvoista ja asenteista Suomessa*. Kirjapaino Öhrling. <https://skr.fi/serve/samaa-vai-eri-maata>
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindholm-Yläne, S. & Paavilainen, E. (2011). *Tutkimuksen voimasanat*. WSOYpro.
- Saastamoinen, M. (2006). Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.), *Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma*. (ss. 168–178) Tampere University Press. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Savolainen, M. (2008). *Maailman ihanin tyttö: The loveliest girl in the world*. Blink Entertainment Oy.
- Savolainen, M. (2009). Voimauttava valokuva. Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.), *Valokuvan terapeutin voima* (ss. 211–227). Duodecim.

- Sennett, R. (2004). *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. Vastapaino.
- Seppänen, J. (2011). *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Vastapaino.
- Siitonen, J. (1999). *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Oulun yliopisto.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>
- Stickdorn, M. ym. (2011). *This is service design thinking. Basic – Tools – Cases*. BIS Publishers.
- Suoranta, J. (2019). *Paulo Freire. Sorrettujen pedagogi*. Into.
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Kehittämistoiminta*. Tampere University Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tuulaniemi, J. (2011). *Palvelumuotoilu*. Talentum.
- TEM. (n.d.-a). *Suomi tukee ihmisoikeuksien toteutumista vastaanottamalla pakolaisia*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Haettu 28.7.2022 osoitteesta
<https://kotoutuminen.fi/pakolaisten-vastaanotto>
- TEM. (n.d.-b). *Alaikäisen yksin saapuneen henkilön edustaja*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Haettu 27.7.2022 osoitteesta <https://kotoutuminen.fi/alaikaisen-tukeminen-ja-edustaminen>
- Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilka, H. (2006). *Tutki ja havainnoi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Voimauttava valokuva. (n.d.). *Voimauttavan valokuvan menetelmä*. Haettu 27.7.22 osoitteesta <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

Liite 1: Voimauttava valokuva ryhmän palvelumalli

Liite 2: Osallistujien diplomi

DIPLOMI

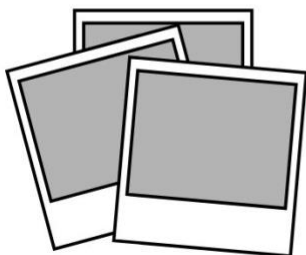

**on osallistunut voimauttavan valokuvan
ryhmään ajalla**

22.2.-14.5.2022

Kahdeksan kerran ryhmä pidettiin Espoossa, jossa osallistujat tutustuivat voimauttavan valokuvan menetelmään. Osallistuja pääsi ryhmän aikana mm.:

- Vaikuttamaan ja kehittämään ryhmän sisältöä
- Erilaisia harjoitteita, miten nähdä itsensä ja toiset lempeästi ja arvokkaasti
  - Identiteettityöskentelyä omassa tahdissa
    - Albumityöskentelyä
    - Valokuvausretkiä
  - Erialaisten kameran käyttöä
    - Päittäjäiset

Espoossa 31.5.2022 Natalie Paulanto